

Samrådsredogörelse – del 1

Detaljplan för Västberga 1:1 i stadsdelen

Västberga, Dp 2013-05016

Innehåll

Sammanfattning	2
Läsanvisning	3
Bakgrund.....	3
Hur samrådet bedrivits.....	4
Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets	
ställningstaganden.....	4
Allmänt om samrådet och planprocessen.....	4
Allmänt om förslaget och utvecklingen	6
Arkitektur och gestaltning	13
Kulturmiljö	14
Landskapsbild/ stadsbild.....	19
Olägenheter för grannar och på offentliga platser	20
Parker och grönområden	23
Gator och trafik	29
Teknisk försörjning.....	37
Hälsa och säkerhet	40
Miljö- och klimataspekter	47
Övriga frågor	49
Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande	51
Föreslagna förändringar.....	51
Sammanvägt ställningstagande.....	53

Sammanfattning

Detaljplanens syfte är att utveckla och stärka Telefonplan som nod och stadskärna i enlighet med stadens översiktsplan. Detta görs genom att tunnelbanan överdäckas och nya offentliga platser och täta stadskvarter tillförs, med cirka 900 bostäder, cirka 8 000 kvm kontor och lokaler för verksamheter. Stadsbyggnadskontoret är positivt till en utveckling av planområdet, då det utöver att tillskapa många bostäder i ett centralt läge, stärker kopplingarna inom området och skapar fler torg och parker för vistelse.

Marken inom planområdet ägs till största delen av staden. Bostäderna avses till övervägande del att upplåtas med bostadsrätt. Exploateringsnämnden har år 2021 anvisat mark för bostäder inom del av fastigheterna Midsommarkransen 1:1, Västberga 1:1 m fl. till Amasten Fastighets AB, Stena Fastigheter Stockholm AB samt AB Industricentralen Telefonplan. Exploateringsnämnden anvisade 2022 mark för bostäder inom del av fastigheterna Västberga 1:1 och Likriktaren 7 till Resona Utveckling AB.

Planförslaget ställdes ut för samråd 23 december 2022 till 6 februari 2023. Under samrådet har ca 260 yttranden från remissinstanser och privatpersoner inkommit. En stor del av de framförda synpunkterna berör att byggnaderna är för höga samt har stor påverkan på omgivande bebyggelse avseende solförhållanden och negativ påverkan riksintresset för LM Ericssons industrianläggning och LM-staden.

Stadsbyggnadskontoret bedömer fortsatt att planområdet är lämpligt för utveckling men förslaget behöver bearbetas i delar avseende högdelarnas höjd och antal samt kvarterstruktur för att ge en bättre stadsbild med hänsyn till riksintresse för kulturmiljövården och en bättre boende- och vistelsemiljö. För att undvika skada på riksintresset för kulturmiljövården föreslås den del av planområdet som ligger inom riksintresseområdet utgå. I stället för en större förskola m m, som föreslås i samrådsförslaget, prövas en mindre komplettering av Midsomarmargården i en separat detaljplan. Kvarter 6 och 7 prövas i en separat plan. Vidare behöver flera tekniska frågor utredas vidare, såsom utformning av den nya stationen, dagvatten och skyfall, föroreningar och buller m m. Kontoret bedömer att de föreslagna ändringarna kan hanteras i det fortsatta planarbetet.

Kontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner redovisningen av plansamrådet och att slutliga planförslag upprättas och ställs ut för granskning.

Stadsbyggnadskontoret

Fleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
Start.stockholm/detaljplane/

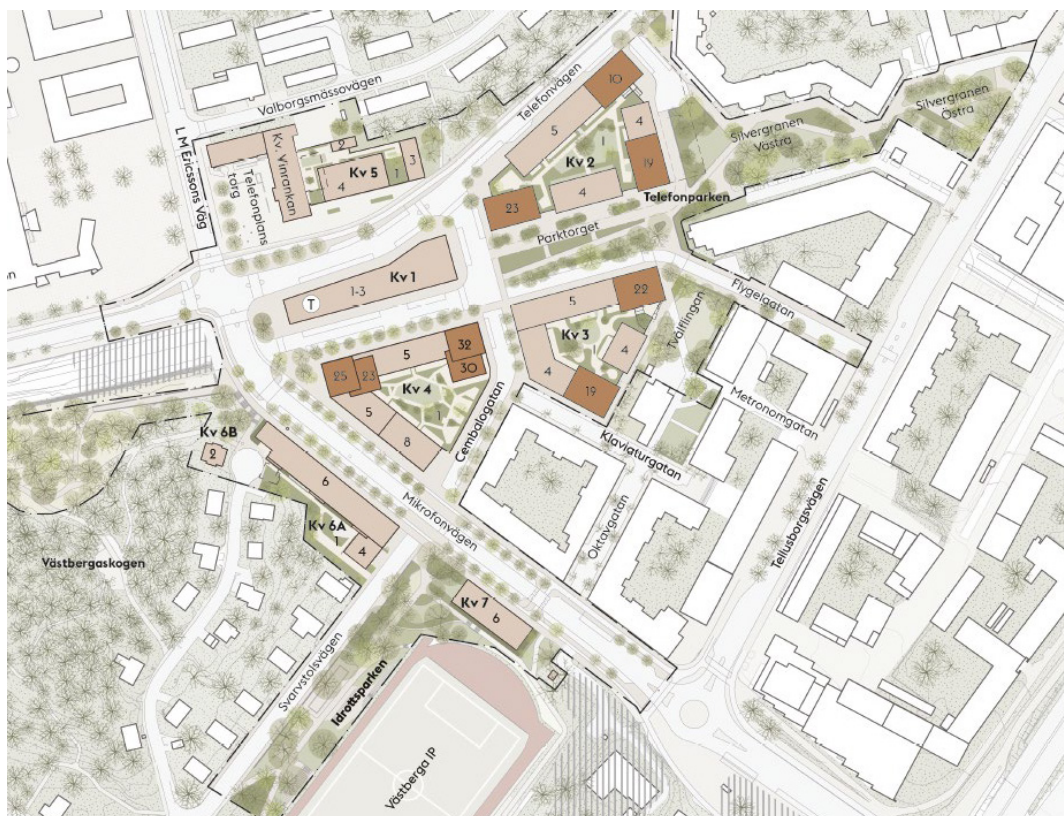
Läsanvisning

Samrådsredogörelsen är uppdelad i två delar.

I del 1 redovisas synpunkterna sammanfattade ämnesvis med stadsbyggnadskontorets ställningstagande och förslag till förändringar. Remissinstansers, sakägares och övrigas synpunkter är inarbetade under respektive ämnesrubrik.

I del 2 är synpunkter från remissinstanser, sakägare, ej sakägare och övriga sammanställda i sin helhet utan kommentarer. Del 2 finns även i GDPR-version, utan namn på privatpersoner.

I synpunkterna och stadsbyggnadskontorets ställningstagande benämns de olika kvarteren enligt index i orienteringskarta nedan.

befolkade och trygga stadsrum ska forma en sammanhållen och levande stad. Telefonplan utvecklas som bytespunkt genom fler busshållplatser som möjliggörs kring det nya stationskvarteret. Stadsmiljön ska vara upplevelserik och ha en hög arkitektonisk kvalitet. Samrådsförslaget möjliggör ca 1000 bostäder och ca 5000 m2 lokaler för verksamheter såsom service, handel och kultur samt en förskola med 4 avdelningar. Marken inom planområdet ägs delvis av Stockholms stad och har markanvisats under 2021-2022.

Hur samrådet bedrivits

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick under perioden 13 december 2022 fram till 6 februari 2023. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Samrådsförslaget visades i Tekniska Nämndhuset, på Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning, Telefonvägen 30, samt på stadsbyggnadskontorets hemsida, www.stockholm.se/detaljplaner. Annonser om samråd och samrådsmöte publicerades i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter onsdagen den 14 december 2022 samt i lokaltidningen Mitt i lördagen den 17 december 2022.

Samrådsmöte hölls januari 19 2023 i Telefonfabriken, där ca 130 personer närvarade. Ca 60% av deltagarna var kvinnor och 40% män. Angående åldersfördelning bedöms ca 50% ha varit under 65 år och 50% över 65 år.

Under samrådsmötet framfördes frågor/synpunkter kring:

- Tunnelbanans kapacitet och antal uppgångar
- Exploateringsgraden ifrågasattes, om denna behövs för att täcka kostnader för överdäckning
- Oro för skuggning från den nya bebyggelsen samt hur ny bebyggelse påverkar värdet på hus
- Planering av parker i området
- Parkering och ersättningsplatser för borttagna parkeringar
- Trafiksituationen vid Hökmossen
- Förskolors placeringar
- Kulturhistoriska aspekter

Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

Nedan redovisas ämnesvis de synpunkter som inkom under samrådet. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne.

Allmänt om samrådet och planprocessen

Många anser att samrådsmötet var upplagt på fel sätt, och hade önskat mer tid för frågor och diskussion. Några menar också att

information om samrådet inte har varit adekvat och kritiserar att en stor del av perioden för samråd lades under juledigheten.

Det påpekas att man i det nya förslaget inte har tagit hänsyn till den kritik och synpunkter som har framförts tidigare och många menar att det bara är politisk prestige och vinstintresse hos staden och byggaktörerna som styr processen. Större involvering av medborgare efterfrågas i planprocessen framöver.

Flera privatpersoner ifrågasätter specifikt stadens markanvisning av kvarter 6, som de inte anser har hanterats rätt. Bland annat har felaktiga uppgifter om hur många fastigheter byggaktören ägt förekommit i stadens dokument, och grannar utsatts för påtryckningar att sälja, menar de. Misstankar om korruption i staden framförs.

En privatperson undrar vem som ansvarar för att projektet färdigställs inom bestämd tidsram och budget. Oro uttrycks även för byggbolagskonkurser.

Illustrationer och vyer i planbeskrivningen förvränger verkligheten, anser någon. Exempelvis kritiserar valda vyer, utelämnad skuggning, uppljusade husfasader osv. Det påpekas att den sektion A-A genom kvarter 6 som visas inte är representativ då det visar mötet i tomtens högsta del.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret tar till sig synpunkter kring upplägg för samrådsmötet. Samrådstiden var förlängd pga att helger ingick. Den totala samrådstiden var åtta veckor. Normal omfattning av ett samråd, då inte helger inkluderas, är annars 6 veckor.

Samrådsförslaget var bearbetat utifrån synpunkter som inkom under det tidiga samrådet. Bland annat var höjden på husen sänkta väsentligt till följd av att riksintresset för kulturmiljövården avseende Stockholms innerstad bedömdes påverkas negativt av förslaget i det tidiga samrådet.

I ställningstagande inför samråd, ingick Kontrolluret 2 i strukturplaneförslaget, utifrån information från Resona. Under den inledande delen av planprocessen är det vanligt att plangränser justeras. Staden deltar inte i processer av försäljning av privata fastigheter utan prövar lämplighet av markanvändning, bebyggandets omfattning etc i en planprocess.

Stadens markanvisningsprocess har hanterats enligt ordinarie rutiner. Överklagande av markanvisning har fått avslag i domstol.

Tid och kostnader för ett planprojekt utreds under processens gång. Staden ansvarar för att bygga ut allmänna platser, medan byggaktörer ansvarar för utbyggnad av kvartersmark. Tidplan för utbyggnader kan ändras även då detaljplanen har antagits och vunnit laga kraft.

Sektion A-A högsta delen valdes att redovisas i planbeskrivningen då denna sektion redovisar det läge där den nya bebyggelsen ligger som närmast befintlig bebyggelse. Bebyggelsen har i förslaget samma höjd längs hela sträckan.

Vypunkter väljs där många personer förväntas passera och för att ge förslaget en rättvisande bild. I detta fall har det valet gjorts att inte redovisa gestaltning ingående då denna fråga kvarstår att bearbeta. Till granskningen av detaljplanen kommer förslaget att justeras och redovisas mer detaljerat avseende färgsättning, utformning etc.

Allmänt om förslaget och utvecklingen

Länsstyrelsen bedömer utifrån ingripandegrunderna i 11 kap. 10 § PBL att kommunen behöver bearbeta planförslaget gällande riksintresse för kulturmiljövården, miljö kvalitetsnormer för vatten, hälsa med avseende på buller och förorenade områden samt säkerhet med avseende på geoteknik och översvänningsrisk (för detaljerade frågeställningar/synpunkter se vidare under tematisk uppdelning).

Som råd påpekar *Länsstyrelsen* att det är positivt att bostäder av olika upplåtelseform och i varierande storlekar planeras. För att visa hur planförslaget svarar mot bostadsbehovet i kommunen, skulle planbeskrivningen kunna kompletteras med information om vilka storlekar som avses. Det är också viktigt att se till behovet av lägenhetstyper i stadsdelsområdet, så att boende som önskar större eller mindre bostad, hyresrätt eller bostadsrätt, har möjlighet att bo kvar. Till planförslaget har en integrerad barnkonsekvensanalys och jämställdhetsanalys tagits fram. I denna finns förslag på ett flertal åtgärder som skulle göra planförslaget bättre. Detta verkar dock inte ha beaktats i planförslaget, menar *Länsstyrelsen*. I planbeskrivningen anges bara vilka brister konsulten sett, men inte hur kommunen avser att komma till rätta med dem. Detta kan förtydligas till nästa skede. Det finns många frågor av stor betydelse som behöver förbättras för en god boende- och vistelsemiljö, bland

annat vind- och ljusförhållanden samt förutsättningar för förskolan, såsom friytans storlek, luftkvalitet, ljus och buller.

Region Stockholms trafikförvaltning motsätter sig förslaget, då ytterligare utredningar behöver tas fram och överenskommelse ske med TF inför nästa skede.

Skönhetsrådet avstyrker bestämt förslag till detaljplan, då detta innebär att tidigare principer för placering av höga hus frångås, att en starkt avvikande skala introduceras, att stadsrum med mycket låga vistelsevärden med skugga och ogynnsamma vindhastigheter skapas samt att låg förståelse visas gentemot omkringliggande värdefull bebyggelse. Höga hus i Stockholm bör även fortsättningsvis placeras i enlighet med stadens förhållningsätt, och höga hus måste dessutom motiveras utifrån sitt innehåll och ha en sådan dignitet att de kan tillåtas manifesteras sig över annan bebyggelse. Skönhetsrådet anser att ett nytt förslag som inte belastas av exploateringsvolymerna från 2006 ska tas fram och som bygger vidare på attraktiviteten i den småskaliga urbanitet som finns i Telefonplans omedelbara närhet.

Trafikkontoret ser positivt på en omvandling av centrala Telefonplan till ett område med fler bostäder i ett kollektivtrafikhärläge med utrymme för fler funktioner och utveckling av offentliga platser, och utveckling av Telefonplan som bytespunkt för kollektivtrafik. Trafikkontoret ser också positivt på möjligheten till nya och stärkta kopplingar över den barriär som tunnelbanan idag utgör och att gatustrukturen kan kopplas ihop till ett mer finmaskigt nät som gör miljön mer orienterbar och attraktiv, inte minst för gående.

Hägerstens hembygdsförening anser att planförslaget måste omarbetas radikalt, så att behovet av förskolor inklusive förskolegårdar och parker med grönska och solljus kan tillgodoses. Hela behovet av förskolor ska säkras inom planområdet och föreningen anser att kvarter 7 är lämplig plats. *Stadsdelsnämnden* påtalar även vikten av tillräckligt stora förskolegårdar. Förvaltningen har nyss utarbetade funktionsprogram för förskolegårdar. Staden bör i detaljplanen ställa krav på förskolegårdarnas storlek när mark avsätts för fristående förskolor. Den föreslagna förskolan har vissa brister i utemiljön, genom att gården ligger i skugga under en stor del av året och är utsatt för ett visst mått av trafikbuller, vilket kan åtgärdas med bullerskärm. *Trafikkontoret* anser att förutsättningar att skapa en tillräcklig storlek på förskolans gård inte framgår av planen. Utifrån planen bedöms gården vara underdimensionerad, vilket innebär att

närliggande naturmark riskerar att nyttjas med hårt slitage som följd. Gården får även problem med långvarig skugga vilket inte är lämpligt.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd är positiv till att fler bostäder planeras och att en ny stadsmiljö skapas runt stationen, där det idag finns ytor med lågt nyttjande och barriär med spåren. Men anser att den höga exploateringsgraden i förslaget skapar negativa konsekvenser i den nya och befintliga stadsmiljön i form av skuggning, vindar samt högt slitage på parker och naturmark. Det framgår inte tydligt i planen varför en så hög exploatering föreslås på denna plats och de påpekar att Telefonplan endast är en mindre knutpunkt. Nämnden ser fram emot att ta del av ett omarbetat förslag med en lägre exploateringsgrad.

Stadsdelsnämnden önskar vidare att trygghetsfrågorna ses över och framför att Stadsdelsförvaltningens trygghetsstrateg kan medverka både vid utformningen av de färdiga miljöerna och de miljöer som skapas under byggtiden.

Stadsdelsnämnden anger att det finns ett särskilt stort behov av hyresrätter med rimliga hyror och anser att andelen hyresrätter behöver öka. De påtalar vikten med att i varje byggprojekt skapa fler arbetsplatser i söderort för att minska den regionala obalansen.

Stadsdelsnämnden anser att den höga exploateringen medför risk för en mindre bra miljö för barn. Gårdarna samt offentliga miljöer riskerar att bli skuggade och utsatta för starkt vinddrag. De känner också oro för att den redan i dag lilla grönytna kommer att minska ytterligare.

Stadsdelsnämnden är tveksam till om det finns underlag för att butiker kan fylla alla bottenvåningar i planen. Den fysiska detaljhandeln har minskat kraftigt i omfattning och butiker för annat än dagligvaror finns främst i köpcentrum. Om lokalerna i bottenvåningen inte innehåller kvällsöppna verksamheter så anser förvaltningen att gaturummet istället skulle bli tryggare med bostäder en halv trappa upp. Stadsdelsnämnden skulle gärna se att planen kompletterades med en handelsutredning för att få en bedömning av hur mycket butikslokaler som kan gå att hyra ut i olika lägen. Förslaget om lokaler för kultur och föreningsverksamhet i det planerade studenthuset vid Mikrofonvägen anser de vara mycket positivt, under förutsättning att det kan finansieras. Samtidigt behövs fler samlingslokaler för föreningar och scener/utställningslokaler för lokalt kulturliv. Lokaler i bottenvåningar förbättrar inte tryggheten i gatumiljön om

de är stängda kvällstid, jämfört med att ha bostäder på bottenvåningen.

Samfundet S:t Erik är emot förslaget och anser att riksintresset LM-staden kommer att skadas påtagligt.

Brf Torghusen (113 lägenheter- Huvudfabriksgränd 4) anser att det är mycket positivt att området utvecklas till en mer sammanhängande och dynamisk stadskärna. Bostadsrättsföreningen är positiva till de delar av planerna som innebär att binda samman områdets delar, försköna, skapa attraktiva boenden för en bredd av målgrupper, samt förenkla mobiliteten med främst gång-, cykel och kollektivtrafik. Placeringen av kvarteren är lämplig och formen tilltalande. Samtidigt anser de att volymen på den föreslagna planen är alltför omfattande och framför oro för att området ska bli överexploaterat och därmed mer sårbart för olika klimatrelaterade risker. Det riskerar också bli en mindre hälsosam och tillfredställande miljö att vistas i, med möjligt negativa effekter på folkhälsan. Föreningen skulle uppskatta om planen skalas ner, detta speciellt med tanke på områdets redan begränsade tillgång till grönområden och friytor. De efterfrågar olika storlekar av verksamhetslokaler med fokus på att stimulera lokal handel som bidrar till känslan av liv, rörelse och trygghet.

BRF Ängsgräset (54 lägenheter - Responsgatan 1) är positiva till att området runt centrala Telefonplan bebyggs och ger möjlighet för fler att bo här och ger nya verksamheter en plats att etablera sig på. De är dock angelägna om att området exploateras varsamt och får behålla sin karaktär av en förstad till Stockholm samt att det som byggs harmonierar med den stadskvartersliknande bebyggelse som redan finns i Aspudden och Midsommarkransen. Föreningen uppmanar till omarbetning av nuvarande förslag med stadskvarter med maximalt 6 våningar, att låta naturmark och parkytor kvarstå samt att det säkerställs att kollektivtrafiken kan ta hand om det ökade trycket.

BRF Insteget (255 lägenheter - Tellusborgsgatan 90) anser att detaljplanens huvudsyfte är i strid mot stadens översiktsplan gällande tillgång till friytor samt utveckling med utgångspunkt i nuvarande karaktär, kvaliteter och behov. Bostadsrättsföreningen anser att området med föreslagna volymer kommer att bli skuggigt och otrivsamt för boende och andra verksamheter.

Den övervägande majoriteten av *privatpersoner* är helt eller delvis motståndare till förslaget, främst på grund av att skala och täthet anses för hög. Många anser att förslaget kommer att leda till

överexploatering av området och föra med sig ett alltför högt tryck på funktioner som parker, skolor och förskolor och kollektivtrafik. Många boende menar dock att platsen för exploatering och strukturen i stort är bra och knyter ihop området, samt att nya bostäder och andra funktioner är välbehövligt. Det anges att det är bra att ytor för parkeringsplatser bebyggs med bostäder.

Flera privatpersoner anger att de är positiva till förslaget i sin helhet och det framförs att förtätning av området är bra för att använda mark och infrastruktur effektivt, samt att förslaget skulle skapa ett mer levande, tryggare område med mer stadskänsla.

Flera privatpersoner anser att området inte alls bör förtätas ytterligare, och förespråkar istället byggnation någon annanstans, exempelvis i Västberga industriområde och Älvsjö. Telefonplan ifrågasätts som nod och det anses lämpligare att bygga i Älvsjö och Fruängen snarare med hänsyn till spårväg syd. Någon privatperson framför att man bör bygga högre intill E4 där det inte påverkar lika mycket. Mikrofonvägen anses av flera behöva omgestaltas så att Telefonplan byggs samman med Västberga.

Flera *privatpersoner* anser att ett kluster av höga och tätt placerade byggnader skapar barriärer mellan LM-staden, Midsommarkransen, Hökmossens småstugeområde och nyare bostadskvarter i stället för att knyta ihop dem. Flera privatpersoner anger att höghusen dominerar i stadsbilden och önskar en lägre skala i 5-6 våningar som passar in. Det anges att planen inte överensstämmer med översiktsplanens mål om hur utbyggnad ska ske med hänsyn till karaktär och kvalité. Det framförs också att det saknas motiv till högre bebyggelse intill LM-staden.

Det råder delade meningar bland privatpersoner om nyttan av en överdäckning av spåren. Flera tycker att överdäckningen är positiv och skapar nya kopplingar och friytor, men ytterligare fler anser att nyttan inte motiverar den höga kostnaden i form av exploatering och de olägenheter som denna medför. Några privatpersoner efterfrågar en ytterligare överdäckning av spåret väster om Mikrofonvägen. En person anser att en mindre utbyggnad bör göras längs Mikrofonvägen, som länkar ihop tidigare utbyggnader med Konstfack.

Många privatpersoner befärar att den småskalighet och trivsel som är utmärkande för området idag riskerar att försvinna. En tydligare stadslivsanalys av områdets förutsättningar och behov efterfrågas. Flera privatpersoner är oroliga för att den småskaliga handel och service som präglar området idag ska konkurreras ut och ersättas av

kommersiella tjänster som inte efterfrågas av dagens boende. Det efterfrågas lokaler i bottenplanen och mer plats för icke kommersiell verksamhet som träning och föreningsliv, samt att staden tar större ansvar för att utveckla det kreativa livet kring Telefonplan. Det efterfrågas även en utökning av annan offentlig service som vårdcentral, äldreboenden och polisstation. Förslag framförs om en ytterligare livsmedelsbutik och en skybar i det högsta huset.

Många privatpersoner är oroliga för att exploateringen kommer att medföra otrygghet och sociala problem i området, och en socialt värdeskapande analys efterfrågas. En boende efterfrågar en utredning så att området görs tryggare och en annan framför att företagslokaler skapar otrygghet i stadsmiljön under nattetid. En privatperson undrar om skyddsrum planeras.

Många privatpersoner anser att planen inte tar tillräcklig hänsyn till barnperspektivet, bland annat på grund av att det inte tillför tillräckligt med friytor, förskoleplatser, samt att förskolans gård är för liten och för skuggig. Även grundskoleplatser behöver tillföras, anser många. Förslag framförs om en förskola i kvarter 7.

Det anses bra med en mix av upplåtelseformer, men en större andel hyresrätter i området efterfrågas av flera. Stora lägenheter och nya, kreativa boendeformer som co-living mm. efterfrågas också. Några menar att lägenheterna kommer att bli för dyra för att efterfrågas i detta område.

Kvarter 6A och B kritiseras av ett stort antal privatpersoner och sakägare, som motsätter sig rivningen av villorna i planen på grund av kulturmiljövärde och anser att det nya kvarteret skapar en barriär mellan Telefonplan och Hökmossen. Flera privatpersoner oroar sig också för att utvecklingen i förlängningen ska innebära att hela småhusområdet så småningom exploateras. En privatperson påpekar tvärtemot att den stadsvilla som föreslås kan hindra en framtida exploatering av villaområdet. Det framförs också synpunkt på att bergskanten mot Mikrofonvägen (vid kvarter 6) inte bör bebyggas.

Flera privatpersoner motsätter sig bebyggelsen i kvarter 7 och föreslår att området ska bli park istället. Någon anser dock att kvarteret borde utökas för att skapa mer stadskänsla längs Mikrofonvägen.

Några privatpersoner framför att ny bebyggelse i kvarter 5 bör utgå och naturmark bevaras, se vidare under rubrik Kulturmiljö.

Flera privatpersoner anser att det liggande planförslaget är sämre än de tidigare. Några förespråkar den ursprungliga skissen från 2014 med partiell överdäckning och lägre exploatering, medan andra menar att ett mindre antal högre hus, som i Tellus Towers-förslaget alternativt ett högt hus i anslutning till tunnelbanan, skulle ha mindre påverkan på omgivningen med skuggning etc. En privatperson framför att fler våningar bör tillföras i kvarter 1 (stationskvarteret) för att utnyttja platsen bättre.

En privatperson framför att parken i Silvergranen borde ersättas av nya bostäder om det går att däcka över tunnelbanan där.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

En överdäckning av tunnelbanespåren innebär att en hög exploateringsgrad behöver uppnås. Bebyggelseförslaget ses över där byggnadshöjder på högdelar föreslås sänkas till cirka 12- 22 våningar. Antalet högdelar föreslås även att minskas i antal för att minska påverkan av skugga och vind. I förslaget planeras en större samlad parkyta med kvalitativa grönytor med höga vistelsevärden. Parkens nya placering, främst utanför överdäckningsområdet, möjliggör mer kvalitativ grönska såsom stora träd vilket även möjliggör ett bättre helhetsgrepp för skyfall och dagvattenhantering.

Utredning av station, stationsbyggnad samt överdäckning, fortsätter i granskningsskedet i samråd med Region Stockholm.

I nästa skede ses möjligheter över hur åtgärder som föreslås i barnkonsekvensanalysen kan tas om hand. Dock innebär förslaget en tät stadsmiljö vilket innebär att intresseavvägningar behöver göras kring vistelsekvaliteter. Placering av förskola ses över i revidering av planförslaget.

Förskola i kvarter 5 föreslås utgå från denna detaljplan då placeringen bedöms skada riksintresset för kulturmiljön påtagligt.

Inför att strukturplaneförslaget arbetades fram togs en utredning fram om arbetsplatspotential i området. I utredningen konstaterades att det fanns potential för arbetsplatser, dvs. kontor i området. Ytor för kommersiell service i samrådet ligger något över det som beräknades i rapporten. Omfattning avseende kommersiell service kommer ses över i det reviderade förslaget inför granskning.

Planen både säkerställer och möjliggör lokaler i bottenvåningar, men styr inte storleken på lokalerna.

Stadsbyggnadskontoret återkommer till stadsdelen om samarbete i kommande skede avseende trygghetsfrågor.

I dagsläget planeras inga skyddsrum inom planområdet.

Arkitektur och gestaltning

BRF Torghusen anser att Ture Wennerholms arkitektur utgör områdets estetiska själ och önskar att ny design relaterar till och inspireras av denna, för att visuellt binda ihop området. Föreningen vill även stärka ambitionen för levande stadsrum och önskar en större omsorg i att skapa multifunktionella ytor som är trevliga att vistas i.

Många privatpersoner framför kritik mot den föreslagna gestaltningen av ny bebyggelse, med oattraktiva bostäder och fula fasader. De påpekar att god gestaltning är viktigt, särskilt för de framträdande höghusen, samt för att spegla den konstnärliga karaktären i området och för att överensstämma med omgivande hus. Det efterfrågas ett gestaltningsprogram och någon föreslår att en arkitektävling ska genomföras.

Det framförs önskemål om att de upphöjda gårdarna bör utgå för att minska barriäreffekten och skapa inblickar i kvarteren, men även att kvarteren bör utformas helt slutna. Dessutom önskas tydligare fasadindelningar, indelning av flera tomter i kvarter, varierat taklandskap med synliga tak från marken och sockelvåningar för att ta ned skalan, samt att bebyggelsen bör göras enhetlig i ljus puts. Angående volymerna framförs att lågdelarnas höjder kan göras något högre.

Det framförs vidare av en privatperson att den nya bebyggelsen intill Midsommargården bör utformas i stil med den intilliggande befintliga bebyggelsen. De påpekas att de vita byggnaderna i förslaget inte visar verkligheten.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Ett arkitekturprogram ska tas fram till granskning där gestaltning av nya byggnader säkerställs. Byggnadshöjder studeras vidare även för lågdelar. Stadsbyggnadskontoret föreslår i huvudsak slutna kvarter med ett antal lamellhus med högdelar. Invändningar mot upphöjda gårdar saknar därmed betydelse.

Kvarter 5 vid Midsommargården hanteras vidare i en separat detaljplan. Synpunkter på gestaltning och förhållningssätt till LM-staden tas vid vidare i planprocessen.

Kulturmiljö

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Länsstyrelsen framför att ett tillägg invid en riksintressant miljö inte bör vara så dominerande att det släcker ut de karaktärsdrag som är utmärkande för området. Den föreslagna bebyggelsen innebär en skalförskjutning i den befintliga bebyggelsemiljön. Det framgår inte tillräckligt tydligt av planhandlingarna hur planförslaget tar hänsyn till de kulturvärden som finns på platsen, liksom intresset av en god helhetsverkan.

Länsstyrelsen bedömer att kommunen inte har identifierat samtliga relevanta uttryck och kulturvärden för riksintresset i kulturmiljöutredningen. Som kommunens arbets- och bedömningsunderlag om påverkan på riksintressets värden behöver den antikvariska konsekvensbeskrivningen utgå från Riksantikvarieämbetets nya beslutsunderlag. Den behöver också tydligt skilja mellan motivtext och text som preciserar uttrycken i riksintresset. Särskilt viktigt är att de bedömningar som görs om påtaglig skada, görs utifrån de relevanta uttrycken.

Planområdet ligger intill och till viss del inom det område som utgör riksintresset. De uttryck som Länsstyrelsen bedömer som särskilt relevanta i förhållande till planområdet är:

- Fabriksanläggningens dominans i miljön och tornet som landmärke.
- Centrumanläggningen från 1940-talet med centrumbyggnad i kombination med bostäder, torg, medborgarhus och butikslokaler.
- Det enhetliga bostadsområdet i nära anknytning till fabriksområdet utformat enligt modernismens principer om ljus och luft (...) husens placering och gestaltning.
- Stadsplaneprincipen "Hus-i-park" bestående av likartad smalhusbebyggelse, placerade på rad i nordost-sydväst med tillhörande vägnät.
- Den medvetna placeringen av de standardiserade bostadshusen i den kuperade terrängen med sparade bergknallar och vegetation.

Länsstyrelsen menar att fler vyer behöver redovisas för att tydliggöra relationen mellan den tillkommande bebyggelsen och fabriksanläggningens riksintressanta uttryck. På nuvarande underlag gör Länsstyrelsen bedömningen att det finns en risk att tillkommande bebyggelse utanför riksintresseområdet genom sin storlek i utbredning och höjd påtagligt kan skada uttrycket fabriksanläggningens dominans och tornets egenskap som landmärke.

Länsstyrelsen bedömer att den föreslagna tillbyggnaden av centrumanläggningen inom riksintresset både är för dominant i förhållande till den ursprungliga arkitekturens uttryck och inte tillräckligt anpassad till byggnadens kulturhistoriska värden, karaktärsegenskaper eller dess solitära gestalt. Inte heller ansluter sig den föreslagna byggnaden till de rationella bostadshusens enhetliga karaktär. Den nya byggnadsvolymen har en kvartersform som avviker från övriga kvarter. Den nya bebyggelsen är uppbruten i olika volymer och höjder vilket avviker från områdets enhetliga former.

Bebyggelsen som kommunen föreslår i kvarter 5, liksom tillhörande anordning av föreslagen förskolegård med skärmande glasväggar, innebär också en stor påverkan på den sparade vegetationen. Avskärmningen innebär att grönstrukturen inte längre blir avläsbar som en del av det offentliga rummet på det sätt som är karaktäristiskt för området.

Länsstyrelsen bedömer att uttrycket Centrumanläggningen från 1940-talet med centrumbyggnad i kombination med bostäder, torg, medborgarhus och butikslokaler skadas till följd av tillbyggnaden av centrumanläggningen åt öster och att uttrycket den medvetna placeringen av de standardiserade bostadshusen i den kuperade terrängen med sparade bergknallar och vegetation påtagligt skadas.

Kommunen har genom förslaget inte visat att ett tillägg inom riksintresset är möjligt. Länsstyrelsens sammantagna bedömning är att planförslaget leder till påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården LM-Ericssons industrianläggning och LM-staden i Midsommarkransen [AB 114].

De uttryck som Länsstyrelsen bedömer som särskilt relevanta för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården är:

- Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.

I vissa av illustrationerna i den antikvariska konsekvensanalysen (Nyréns 2022) är den föreslagna bebyggelsen dold bakom grönskande träd och buskar eller har återgetts som en blek obearbetad färgvolum. Det saknas vystudier som visualiserar påverkan på det centrala vattenrummet, stadshusterrassens östra delar, Gamla stan och Skeppsholmen. För att utgöra ett relevant underlag för kommunens fortsatta planarbete och för att kunna göra en

bedömning om planförslagets påverkan på riksintresset behöver därför den antikvariska konsekvensanalysen kompletteras.

På nuvarande underlag kan Länsstyrelsen inte utesluta påverkan eller eventuell skada på relevanta uttryck för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården.

De uttryck som Länsstyrelsen bedömer som särskilt relevanta för riksintresset Skogskyrkogården är:

- Den fria horisonten och den öppna landskapskaraktären kring Almhöjden och Korsets väg.

Länsstyrelsen bedömer att uttrycket påverkas marginellt och har därför ingen erinran gällande riksintresset Skogskyrkogården.

Utöver planförslagets påverkan på riksintressen bedömer Länsstyrelsen att de höga husen får stor inverkan på stads- och landskapsbilden på längre håll. Kommunen behöver noggrant studera, anpassa och motivera volymernas höjder och placering ur ett stads- och landskapsbildsperspektiv, både i förhållande till grönstruktur och till andra höga hus.

Länsstyrelsen bedömer att detaljplanens genomförande kan antas medföra sådan betydande påverkan på kulturmiljövärden att en miljöbedömning behöver göras.

Kulturförvaltningen bedömer att detaljplanens huvuddrag vad avser byggnaders placeringar är möjliga utan att områdets kulturhistoriska värden påverkas på ett påtagligt negativt sätt. Men exploateringsgraden är för hög och förvaltningen anser att planförslaget bör avstyrkas. Överdäckningen av tunnelbanan är i sig inte problematisk ur kulturmiljösynpunkt, men däremot dess konsekvenser i form av en alltför hög exploatering. Utan överdäckningen skulle platsens identitet och kulturhistoriska värden bättre tillgodoses. De önskar en luftigare struktur med flera släpp inom kvarteren för att bättre tillvarata platsens värden. Föreslagna höga byggnadshöjder innebär en skalförskjutning som medför en negativ påverkan på platsens identitet och kulturvärden. Fokus förskjuts från Telefonfabriken, radiotornet och LM-staden till de nya höga husen. Skalan riskerar att påverka riksintresset negativt från flera vyer. Förvaltningen anser att skalan rent generellt behöver sänkas och upphöjda bostadsgårdar bör utgå till förmån för gårdar i markplan.

Följande bedömningar gör kulturförvaltningen av kvarteren:

Kv 1 – Det hade varit önskvärt att bevara den befintliga tunnelbanestationen.

Kv 2 - Läget är känsligt då det gränsar till riksintresseområdet, det är tveksamt om nuvarande förslag om 23 och 19 våningar är görligt, 10-vånings byggnaden bör sänkas till fem våningar och det vore välgörande med släpp mellan byggnaderna närmast Telefonvägen.

Kv 3 - Placeringen av 19-våningshuset intill Ångpannehuset blir brutalt.

Kv 4 - Platsen bedöms ha förutsättningar för att bebyggas med höga hus, dock bedöms höjden som en alltför stor skalförskjutning.

Kv 5 - En utbyggnad av livsmedelsbutiken i ett plan bedöms som möjlig. Förslaget som helhet innebär att Midsommargården och befintlig grönyta omvandlas till ett större byggnadskomplex vilket är en kraftig omgestaltning som bedöms som ovarsam och förvanskande. En volym antingen för bostäder eller förskola orienterad i samma riktning som lamellerna är vad platsen tål.

Kv 6 - De två villorna besitter inte så höga kulturhistoriska värden att det motiverar en avstyrkan av rivningar. Platsen bedöms som möjlig att bebygga. En stadsvilla bedöms som möjlig.

Kv 7 - Förslaget bedöms som möjligt.

Stadsdelsnämnden anser att LM-staden kommer att bli starkt påverkat av närheten till en så hög exploatering, vilken blir ett stort blickfång i hela området och skapar skuggning av delar av området.

Samfundet S:t Erik är emot förslaget och anser att riksintresset LM-staden kommer att skadas påtagligt. De anger att de efterfrågade i det tidiga samrådet en uttalad policy från stadens sida om vilka punkter/företeelser som kan vara lämpliga att markera med byggnader högre än stadssilhuetten, samt även en formulering av maxhöjder för olika lägen. De ifrågasätter bedömningen att det inte behövs någon MKB när planen får så stora konsekvenser för kulturmiljön och att konsekvensanalysen inte redovisar för närmiljön.

Hägerstens hembygdsförening anser att kvarter 6 bör utgå samt att tillkommande bebyggelse måste tydligt underordna sig tornet som är 21 våningar och ca 70 m högt och inte skugga LM-staden för att inte skada riksintresset. Kv 5 anses vara ett intrång i LM stadens karaktär och ingen ny stadsmässig exploatering bör tillåtas norr om Telefonvägen.

BRF Insteget anser planförslaget har en stor påverkan på smalhusområdet LM-staden och kan inte anses ta tillvara områdets värdeskapande karaktärsdrag. Särskilt nämns Kvarter 5 som gör intrång i riksintresseområdet, samt påverkan på dagsljus, grönska, stadsbild och skala.

BRF Tellusborgshus (370 lägenheter - Valborgsmässovägen 28) anser att planförslaget medför påtaglig skada på riksintresset och därmed strider mot kraven i 2 kap 6§ Plan- och bygglagen på hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan, samt stadens egna mål för hantering av riksintressen. Komplettering i form av ett kluster av sju höga hus på mellan 10 och 32 våningar avviker dessutom från de principer för kompletterande bebyggelse som beskrivs i Stockholms Byggnadsordning och Stockholms arkitekturpolicy. Föreningen anser att det nuvarande förslaget innebär en större negativ påverkan på riksintresset LM-staden än det förslag som lades fram för tidigt samråd.

Brf Tellusborgshus är angelägna om att riksintresset LM-stadens värdebärande uttryck förstärks, precis som översiktsplanens riksintressebilaga anger, och vill därför se ett omarbetat planförslag som uppfyller gällande lagstiftning, mål och riktlinjer för kulturmiljövården.

Ett mycket stort antal *privatpersoner* anser att de höga husen i kvarter 2-4 skadar den småskaliga, öppna och gröna kulturmiljön i LM-staden med stark visuell påverkan, skuggning och stora kontraster i skala och utformning.

Flera privatpersoner motsätter sig även att kvarter 5 byggs, då de anser att det gör intrång i riksintresset och skapar en barriär i den öppna stadsbilden. Området anses även ha höga natur- och vistelsevärden idag.

Det påpekas också att planen inte håller sig till stadens riktlinjer angående utveckling av småhusområden, samt att den avviker från Översiktsplanens intentioner om komplettering med bibehållen karaktär och kvaliteter. En privatperson påpekar att saknas vyer från nära håll i antikvariska utredningen och att den ska utgå ifrån alla uttryck i riksintresset.

Det framförs även kritik mot rivning av tunnelbanestationen och rampen ner till perrongen.

I den antikvariska utredningen efterfrågas fler vyer som visar påverkan på LM-staden. Det ifrågasätts varför en arkitektbyrå har gjort den antikvariska konsekvensanalysen och undrar om de är experter på detta och helt oberoende.

En privatperson vill att det utvecklas strategier som stärker områdets identitet, exempelvis genom konst som anspelar på telefoner, och en annan framför att historien bör lyftas fram ytterligare i förslaget.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Planförslaget kommer att ses över och studeras utifrån Fabriksanläggningens dominans och tornet som landmärke. Fler vyer ska tas fram som tydliggöra samband mellan den tillkommande bebyggelsen och fabriksanläggningens riksintressanta uttryck.

Kontoret bedömer att föreslagen bebyggelse i kvarter 5 bör utgå. En mindre exploatering utan förskola inom kvarteret bedöms som möjligt och föreslås studeras vidare utifrån inkomna synpunkter i en separat detaljplan. Synpunkter avseende kulturmiljö och påverkan på riksintresse studeras vidare i denna plan.

Påverkan på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården redovisades i antikvarisk konsekvensbeskrivning, sida 7 till 27. Där påverkan på det centrala vattenrummet, stadshusterrassens östra delar, Gamla stan och Skeppsholmen även ingick. Konsekvensbeskrivning påvisar att samrådsförslaget inte är synligt. Kontoret föreslår väsentligt sänkta höjder, som högst cirka 22 våningar vilket innebär en väsentlig sänkning, som inte heller kommer att synas. Detta kommer att redovisas i reviderad antikvarisk konsekvensbeskrivning till granskningsskedet. Planhandlingarna kompletteras med fler vybilder från LM staden och Midsommarkransen för att visa påverkan på intilliggande riksintressen.

En miljökonsekvensbeskrivning avseende påverkan på kulturmiljövärden ska tas fram till granskningen.

Den antikvariska konsekvensanalysen är utförd av byggnadsantikvarier som i detta fall finns på ett arkitektkontor.

Det bedöms inte finnas möjlighet till att bevara stationshuset. Oavsett slututformning på markplan uppnår inte perrongen Regionens aktuella tekniska krav avseende bl.a. trafiksäkerhet och överblickbarhet. Detta kräver en rivning av befintliga stationshus.

Landskapsbild/ stadsbild

BRF Ängsgräset påpekar att de nya husen kommer att skymma Telefontornet, som ingår i industriminnet LM Ericsson och utgör ett landmärke för Stockholm generellt och för Telefonplan i synnerhet.

Många privatpersoner framför att det befintliga tornet i LM-staden bör bevaras som landmärke i stadsdelen och därför råda i höjd över övrig bebyggelse. Det framförs även kritik mot att planen avviker från Stockholms byggnadsordning och arkitekturpolicy, med

oprövade utformnings- och täthetsprinciper samt att principer för placering av höga hus frångås.

En privatperson tycker att det är bra att utveckla och stärka allmänna platser i området, samt att det blir en mer intressant stadsbild med kontrasten mellan de nya höghusen och den lägre äldre bebyggelsen, medan andra anser att höga hus skapar en otrevlig stadsmiljö.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Förslaget har studerats om och byggnadshöjden för högdelarna föreslås sänkas väsentligt till cirka 22 våningar som mest.

Dessutom föreslås antal högdelar minskas överlag.

Planbeskrivningen kompletteras med utvecklad beskrivning av placering av högdelar i nytt förslag.

Olägenheter för grannar och på offentliga platser

BRF Kobran (23 lägenheter, Flygelgatan 4) ser en risk för avsevärd skuggning från de planerade höga byggnaderna i området.

Framförallt kommer utsikten från deras takterrass att påverkas negativt.

BRF Torghusen efterfrågar lägre byggnadshöjder för att inte påverka områdets ljusförhållanden och skapar skugga på ytor där barn vistas. Föreningen vill även värna om möjligheten till privatliv för existerande och nyttillkomna boende, genom att bygga med större avstånd till existerande bebyggelse och mer naturliga insynsskydd. Dessutom önskas att genomförandet av projektet sker med omsorg för de som redan bott i byggkaos under flera år, med tanke på farlig trafik, skadligt buller med mera. De framhäver att byggnationen måste genomföras utan större inverkan på kollektivtrafiken.

BRF Ängsgräset anser att de mycket höga och tätt placerade husen skapar en blåsig, skuggig och otrivsamt gatumiljö. Föreningen framför också att om förslaget för Centrala Telefonplan genomförs kommer stora delar av LM-staden ligga i skugga stora delar av året.

BRF Silvergranen (103 lägenheter - Telefonvägen 23) anser att den täta bebyggelsen och särskilt höjden på husen kommer att påverka föreningen negativt. Sol- och skuggstudierna visar tydligt att boende i port 25 och 27 förlorar all sol på balkonger liksom ljusinsläpp genom fönster dagtid, året runt. Stora delar av boende i föreningen port 25 - 35 kommer att förlora sol på uteplatser och balkonger från mars till september. Enligt studien drabbas även föreningens innergård av betydande skugga under eftermiddagarna i

mars och september. Föreningens gård används idag av många medlemmar för grillning, kalas, lek, grönsaksodling och biodling. De noterar även att vindarna kan stärkas längs med Telefonvägen och på föreningens sida mot den planerade parken Tvåflingan och skapa en försämrad vistelsemiljö.

Föreningen påpekar även att ett ökat flöde av människor kan innebära mer störande ljud och större utsatthet för de boende med uteplatser och balkonger mot parken. Det är av yttersta vikt att den befintliga cykel- och gångbanan inte flyttas närmare uteplatserna utan att buskarna som idag skyddar uteplatserna från insyn bevaras.

Planen tar i anspråk delar av föreningens mark, som idag används av boende för lek, grillning och umgänge. Föreningen har även investerat i denna mark och bör få en skälig ersättning för stadens återtagande av marken.

BRF Insteget anser att förslaget medför minskad attraktivitet för en del av bostäderna på grund av skuggning, förlust av utsikt och minskat ljusinsläpp. Detta kan leda till sänkning av värdet på påverkade bostäder samt eventuellt på föreningens alla bostäder vid överetablering. Det kommer att byggas tätt inpå föreningens fastigheter, och överdäckning av tunnelbanestationen kommer att påverka föreningen mycket, då de ligger precis intill/ovanför berget som mynnar ut till perrongen. Om ytterligare en uppgång kommer att byggas så kommer detta påverka BRF Insteget negativt.

Brf Tellusborgshus anser inte att de höga husen medför sol- och vindförhållanden som främjar en god boende- eller vistelsemiljö. Ingenstans i det s.k. parkstråket kommer de komfortkriterier som krävs för de uteserveringar som planhandlingarna talar om att vara uppfyllda. Bullervärdena i stora delar av den nya parken Västbergaskogen kommer inte att klara Trafikverkets riktvärden i rekreationsområden. Föreningens egna fastigheter drabbas särskilt av skuggning under höst, vinter och vår. Under vinterhalvåret nås bostäder och grönytor i Brf Tellusborgshus endast av solljus från den riktning där de höga husen i planförslaget är placerade. Många av föreningens medlemmar kommer därmed att helt sakna solljus i sina bostäder under vinterhalvåret om planförslaget blir verklighet. I Brf Tellusborgshus finns ett flertal småskaliga, folklivsskapande verksamheter som samtliga är beroende av sina soldränkta uteserveringar för sin överlevnad; uteserveringar som kommer att ligga i skugga under stora delar av året om planförslaget blir verklighet.

Ägare till fastigheten *Kontrolluret 2* framför kritik mot att förslaget innebär intrång i naturmark och träd runtomkring, ett brutalt möte med bebyggelsen i kvarter 6 samt en försämring av fastighetens kulturhistoriska värde. Detta innebär försämring av utblickar och insyn, försämrade dagsljus- och vindförhållanden, risk för översvämning samt problem med utfart för cykel- och gångtrafik och parkeringsmöjligheter. Sammantaget med störningar under byggtiden befarar ägaren att detta ska leda till en värdeminskning för fastigheten.

Ett mycket stort antal *privatpersoner* är kritiska till förslagets stora skuggeffekt på området. De påpekar att attraktiviteten kommer att minska på grönytor, offentliga rum, skol- och förskolegårdar, uteserveringar och bostadsgårdar. Många privatpersoner framför att möjligheterna till stads- och trädgårdsodling kommer att försämras i området, liksom dagsljusförhållande i lägenheter runtomkring. Det påpekas även att de nya kvarteren får mycket små och skuggiga bostadsgårdar.

Ett stort antal privatpersoner befarar även ett försämrat mikroklimat med vindtunnlar och värmeöar i området på grund av de höga husen och mycket hårdgjorda ytor. Någon föreslår att de höga husen bör stå på socklar så inte vinden dras ner.

Många privatpersoner påpekar även att utsikt från bostäder försvinner och ersätts av insyn. Det framförs även synpunkter om negativ påverkan på solcellsanläggningar samt ökat buller från Västberga IP. Sammantaget kan olägenheterna och försämrad boendemiljö innebära att värdet på befintliga bostäder i området minskar, befarar många. Det framförs av en privatperson att piazzan framför Midsommargården inte får påverkas så att den blir skuggig och blåsig.

Många privatpersoner påpekar även att den stora ombyggnaden kommer att innebära mycket störningar för de boende i området under en lång byggtid. Bland annat behöver buller minimeras, tillgängligheten till kollektivtrafik beaktas och man behöver göra mätningar av befintlig bebyggelse för att bevaka hur dessa kan påverkas av sprängningar.

Flera privatpersoner påpekar att det finns felaktigheter i modellen för sol- och vindstudierna samt att dessa behöver utökas med jämförelser med befintlig situation, samt utökas med fler tidpunkter. Konsekvenser för dagsljuspåverkan för befintliga hus efterfrågas liksom bilder som visar skuggpåverkan på fasader.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I början av samrådstiden upptäcktes ett fel i solstudien som direkt rättades till. Den korrigerade solstudien publicerades direkt därefter.

Planområdet är idag i huvudsak obebyggt. Oavsett exploateringsgraden kommer en exploatering att innebära mer skuggning och ändrade sol- och vindförhållanden mot dagens situation. Kontoret har bearbetat struktur och kraftigt minskat exploateringsgraden utifrån inkomna synpunkter. De högsta byggnadsdelarna föreslås i planområdets mitt för att begränsa påverkan på befintliga boende. Lågdelar föreslås få en skala som är cirka fem till sex våningar med indragen takvåning. Inför granskning tas nya sol-, dagsljus- och vindstudier fram.

Störningar under utbyggnadstiden är inte en detaljplanefråga och hanteras enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om buller från byggplatser. Miljöförvaltningen är tillsynsmyndighet för detta. Buller från byggtrafik är inte heller en detaljplanefråga och hanteras enligt Naturvårdsverkets vägledning Riktlinjer för buller från väg- och spårtrafik vid befintliga bostäder och förordningen trafikbuller vid bostadsbyggnader.

Under utbyggnaden av planområdet kommer kollektivtrafiken att påverkas i olika utsträckning genom projektets olika skeden. Staden arbetar för att minimera dessa störningar och säkerställa tillgången till kollektiva färdmedel under byggtiden. Information om eventuella förändringar i trafiken kommer att kommuniceras i första hand av Region Stockholm.

Hur ombyggnaden ska kunna ske kommer att utredas närmare de kommande åren. Det kommer att bli aktuellt med tillfälliga uppgångar, stationsentréer och utrymningsvägar. Förbättrad säkerhet för resenärer uppstår redan under byggtiden då gällande regelverk för t ex brand och utrymning kommer att följas. Detta till skillnad mot befintlig station som är uppfyller äldre regelverk. Driftstopp i tunnelbanan bedöms som nödvändigt vid sprängning under några minuter. Dessa kommer att förläggas då det inte är rusningstrafik. Under vissa perioder kan tunnelbanestationen behöva stängas för resenärer och trafiken ersättas med bussar. En provisorisk bussterminal behöver också tillskapas under byggtiden.

Parker och grönområden

Länsstyrelsen påpekar att det är brist på grönområden i planens närområde. Kommunen bör komplettera planhandlingarna med en motivering om varför det är lämpligt att ta naturområden med

påtagliga naturvärden i anspråk, där det även växer särskilt skyddsvärda träd. Länsstyrelsen bedömer att de naturområden som finns i området är viktiga både för den biologiska mångfalden och för boende i området.

Särskilt skyddsvärda träd är ovanliga i vardagslandskapet och bör bevaras oavsett om de påträffas i skogsmark, odlingslandskapet eller urbana miljöer. Grova, gamla eller ihåliga träd har en mycket stor betydelse för olika djur- och växtarter. Förekomsten av sådana träd är i många fall avgörande för många hotade arters överlevnad. Generellt gäller att ju äldre och grövre ett träd blir desto fler arter kan det utgöra livsmiljö för.

Länsstyrelsen anser att kommunen har fullgjort sin anmälningsplikt enligt 12 kap. 6 § miljöbalken avseende avverkning av särskilt skyddsvärda träd i och med detta plansamråd.

Länsstyrelsen påpekar att kommunen till nästa skede behöver visa att populationerna av rödlistade fågelarter inte kommer att påverkas av genomförandet av detaljplanen. Kommunen bör göra en bedömning om genomförandet av detaljplanen i sin helhet är möjlig med avseende på fridlysningsbestämmelserna i artskyddsförordningen. Vidare är det enligt 4 § artskyddsförordningen förbjudet att avsiktligt förstöra fåglars bon samt att störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningssperiod, om det bland annat påverkar artens bevarandestatus.

Trafikkontoret ser positivt på att Västbergaskogens vistelsevärden lyfts och tas till vara utan att göra större ingrepp i naturen. Det är även positivt att Idrottsparken utvecklas. De anser att det är positivt med nya torg, parker och allmänna platser för vistelse. Dock är dessa små i sammanhanget och påverkade av den höga bebyggelsen med eventuell skugga och turbulens samt förväntat högt slitage, då det blir många användare på vissa ytor. Kontoret vill vidare veta mer om det ekologiska samband som enligt planbeskrivningen skapas igenom centrala Telefonplan och leder vidare mot Teaterparken i öster och Svandammsparken i väster.

Stadsdelsnämnden är kritisk till att stor del av de allmänna platserna hamnar i skugga och får höga vindhastigheter. Det finns inte förutsättningar att skapa bra utemiljöer som bidrar till hälsa och social hållbarhet.

Stadsdelsnämnden anser att parker nära stationer kan lätt bli tillhåll för narkotikahandel. Det är därför viktigt att tänka på att inte skapa

undanskymda platser, utan det ska vara bra sikt och belysning i parkerna. Blandade funktioner i parkerna för att få besökare i olika åldrar är positivt och genomgående gångstråk skapar genomströmning som förbättrar tryggheten.

Stadsdelsnämnden anser att den föreslagna lösningen med angöring till vissa fastigheter genom gångfartsgator i parkstråket kan skapa trygghetsproblem. Det är viktigt att utformningen skapar en tydlighet om var man kan gå och cykla, och var bilar är tillåtna. Även om lösningen endast är tänkt för leveranser och att personer med funktionsnedsättning ska kunna köra fram till porten, så blir det ofta så att även andra, utan de behoven, kör in. Det är också viktigt att utforma lösningen så att det inte går att köra snabbt och att det inte finns möjlighet till smittrafik.

Stadsdelsnämnden är positiv till att entréerna till Västbergaskogen görs något mer tillgängliga så att fler hittar in, men är tveksamma till att den går att göra en slinga helt tillgänglig på grund av den kuperade marken, utan att göra mycket stora ingrepp i miljön. Då skulle skogskänslan och en hel del naturvärden försvinna. I barnkonsekvensanalysen önskar förskolepedagogerna just att befintlig naturmark ska behållas som natur och inte anläggas med olika funktioner.

Stadsdelsnämnden är positiv till grönytan mellan bollplanen och Svarvstolsvägen ska anläggas som ett parkstråk med blandade funktioner, men framför att det behövs en diskussion om gränsdragningen mellan parkmark och idrottsmark, för att det inte ska blir oklart hur olika ytor ska skötas. Läktare ligger vanligtvis på idrottsmark. Idrottsförvaltningen sköter på andra platser både utegym och parkourbanor och stadsdelsförvaltningen tror att det skulle vara fördelaktigt att planlägga idrottsparken som idrottsmark.

Nämnden vill även påminna om det stadsövergripande trädmålet som innebär att för varje träd som tas ned på gator, torg och i anlagda parker, ska staden plantera två nya träd samt att på stadens gator och torg ska krontäckningsgraden öka. Det är en av flera åtgärder som också bibehåller biologisk mångfald.

Stadsdelsnämnden vill vidare medverka i en diskussion om var olika parkfunktioner lämpligen placeras och utformas, vilka funktioner det råder brist på och vilka som finns tillgodosedda i befintliga parker. Upprustningen av Teaterparken innebär till exempel att det finns nya funktioner där. Något som däremot saknas är bland annat en mindre konstgräsplan som kan användas för spontanspel eftersom Västberga bollplan ofta är bokad.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att en fördjupad häckfågelinventering bör göras för Västbergaskogen och Svarvstolsvägen. Privatpersoner efterfrågar även en sådan utredning. Tillgången till friyta, för både barn och vuxna, bör studeras vidare.

Trafikkontoret saknar slutsatser från sol- och skuggstudien, exempelvis hur torg och park påverkas av skuggan.

Idrottsförvaltningen och fastighetskontoret ser positivt på att det anläggs en aktivitetspark intill idrottsplatsen och att entrén från Mikrofonvägen görs tydligare. Idrottsförvaltningen önskar ett förtydligande på plankartan så att platsens användning säkerställs. Förvaltningen framför även att slänten framför läktaren ned mot bollplanen idag används som pulkabacke, det är bra om möjlighet till pulkaåkning kan bevaras i viss mån. Sittbänkar som vetter mot IP bör ersättas och vara tillgänglighetsanpassade för de som inte kan nyttja den nya läktaren i slänten. Den västra entrén används av förbipasserande i relativt höga flöden som genar över IP, gångbanors bredd behöver anpassas därefter.

BRF Torghusen anser att man bör vara försiktig vid skapandet av park i områden som idag är naturmiljö, eftersom området behöver de få träd som finns för att rena luft, minska buller och skapa ett trivsamt mikroklimat. Planen för tillgängliga ingångar till Västbergaskogen låter bra och att integrera samlingsplats för förskolor och stärka nyfiken barnlek i naturmiljön anser föreningen är goda förslag. Föreningen uppmanar vidare till hög miljöstandard, hållbart byggande och återbruk av byggmaterial.

BRF Ängsgräset påpekar att det redan idag råder brist på gröna ytor och att bygga bort naturmark och ersätta med hårda ytor på torg och gångstråk kommer att få direkt negativa konsekvenser på vistelsemiljön. Föreningen föreslår att Kv 7 ska nyttjas som rekreationsyta och att Västbergaskogen får vara kvar som naturmark i sin helhet.

BRF Silvergranen anser att det är av yttersta vikt att parkmarken invid kvarteret förblir naturlig park med grönska och att träden bevaras. Det är också viktigt att de aktiviteter som planeras på parkmarken tar hänsyn till hur ljudet accelererar mellan huskroppar och förstärker störande ljud. Detta måste beaktas även i parken Tvåflingan, som är belägen mellan två huskroppar.

BRF Insteget påpekar att det redan i dagsläget råder brist på grönytor i området och anser inte att förslaget tillför tillräckligt med

friytor, samt att de tillskapade parkytorna blir för trånga och hårdgjorda, skuggiga och blåsiga.

BRF Tellusborgshus anser att exploateringsgraden är för hög för att stadens mål om en god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden samt en god stadsmiljö med inbjudande offentliga platser ska kunna uppfyllas. Med tanke på de förändrade förutsättningarna bör analysen av befolkningstäthet och offentlig friyta uppdateras.

Ett stort antal *privatpersoner* påpekar att det redan i dagsläget råder brist på grönytor i området, och anser inte att förslaget tillför tillräckligt med friytor. De menar att detta kommer att leda till hårt tryck och slitage på både nya och befintliga parker som Svandammsparken, till exempel. Många efterfrågar en uppdaterad redovisning av antal friytor, parker, sociotoper och jämförelse med andra detaljplaner. Det påpekas även att det behövs större grönytor på grund av klimatförändringar. Flera privatpersoner efterfrågar en grundligare inventering av Västbergaskogens naturvärden och fågelliv.

Vidare påpekar många privatpersoner att de tillskapade parkytorna blir för trånga och hårdgjorda, skuggiga och blåsiga. Några är positiva till en utveckling av Västbergaskogen med större tillgänglighet och funktioner som exempelvis naturlek, men många är oroliga för att natur och djurliv i området kan skadas och föredrar att området får förbli naturmark.

Övriga synpunkter som framförs är att grönområdet vid Korpmossevägen bör bevaras och inte exploateras med förskola i nästa etapp, att Trekantsparken vid Mikrofonvägen bör bevaras för naturvärden och trafiksäkerhets skull, samt att parken i Silvergranen östra borde utgå och ersättas av ett bostadskvarter. En privatperson föreslår att de rester av en gammal vändslinga för spårvagnen som finns i Västbergaskogen ska lyftas fram i gestaltningen av parken.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Grönstrukturen studeras vidare till granskning. Utifrån inkomna synpunkter föreslår kontoret att planerat parkstråk i samrådsförslaget utgår till stora delar. Parkstråket föreslås ersättas med en större sammanhållen park i planområdets centrala del. Kontoret bedömer att den nya placeringen och utformningen kommer att resultera i kvalitativa ytor med höga vistelsevärden med bättre sol- och vindförhållanden, grönska och skyfallshantering. Reviderade utredningar avseende sol- och vindförhållande ska tas

fram till granskning och slutsatser förtydligas även för torg och park till granskning.

Det finns ingen planlagd naturmark inom planområdet numera. Planen tar endast små områden med parkmark i anspråk, särskilt i förhållande till stora exploateringen som föreslås. Naturvärden längs Mikrofonvägen bedöms som låga och bidrar inte avsevärt till den regionala biologiska mångfalden. Det finns två skyddsvärda träd inom området som föreslås tas ner och ersättas. Stråket mellan Telefonplan, Solberga och Älvsjö är utpekat som ett prioriterat och strategiskt viktigt samband som ska utvecklas i översiktsplanen och bedöms inte som lämpligt för park. Samtidigt finns det behov av flera parker i området. Kontoret föreslår tillgodose behovet i den nya centrala parken samt i utveckling av Västbergaskogen. Kvarter 6 och 7 stärker Mikrofonvägen som stadsgata. Kvarteren stärker även utbudet av hyresbostäder (kvarter 6) samt studentbostäder (kvarter 7) vilket är en kommunal angelägenhet. Kontoret bedömer att borttagning av två särskilt skyddsvärda träd för att uppnå stadens bostadsmål samt översiktsplanens intentioner är en rimlig avvägning mellan olika intressen. Trafiksäkerheten vid korsningen Mikrofonvägen/Svarvstolsvägen bedöms inte påverkas negativt av planen.

Västbergaskogen är redan i dag planlagd som park i gällande detaljplan, vilket innebär att den får helt eller delvis anläggas oberoende denna detaljplan. Utgångspunkten för Västbergaskogen är att denna ska kvarstå som Parkmark men att entréplatser blir synligare och mer tillgängliga, i linje med översiktsplanen. Västbergaskogens gestaltning kommer att projekteras till granskningsskede. Utgångspunkten är att skogens naturliga karaktär ska behållas men utvecklas. Investeringar i allmänna platser möjliggörs och bekostas av exploateringen i övriga delar av planområdet. En fågelinventering tas fram för Västbergaskogen och hela planområdet och fram till E4/E20.

Friytetillgången redovisas i programmet för allmän plats. UN Habitat använder ett referensvärde att 15-20% av den totala markytan ska utgöras av sociotopyta, dvs. allmän friyta med sociala värden. 10 kvadratmeter grön oas/boende rekommenderas av stadens förvaltningar för att klara ett högt besöksstryck. Grön oas är en miljö som domineras av grönska. I framtiden, med föreskriven exploatering, uppskattas andelen sociotopyta inom planområdet att bli 22% och andelen grön oas per boende 6 kvm. Inom programområdet, som även inkluderar Västbergaskogen, blir motsvarande siffror i framtiden 44% sociotopyta och 23 kvm grön oas per boende. Sett till närområdet som inkluderar befintliga

boende och friytor inom en radie om 500 meter så innebär den nya exploateringen inom planområdet inga större förändringar gällande friytetillgången. I dagsläget uppnår sociotopytorna inom närområdet till 21% och andelen grön oas per boende till 23 kvm. Med det föreslag om utveckling av allmän platsmark som här presenteras ligger andelen sociotopyta inom närområdet kvar på 21% medan andelen grön oas minskar något till 21 kvm per boende. Planbeskrivningen uppdateras med resonemang kring dessa frågor.

Korpmossevägen ingår inte i denna detaljplan. I dagsläget finns det inget behov av en förskola på den platsen men detta kan ändras i framtiden.

Idrottsförvaltningen kontaktas inför fortsatt projektering av idrottsparken för att säkerställa lämpligt innehåll och gestaltning. Stadsdelsförvaltningen kontaktas inför fortsatt projektering av parker i nästa skede. Det finns tyvärr inte plats för en mindre fotbollsplan inom området.

Gator och trafik

Biltrafik, sektionsmått

Trafikkontoret framför att Cembalogatans föreslagna sektion, där körbanan blir under 5,5 meter med angöringsrader på båda sidor är för smal, ovannämnda mått måste hållas som minst. De gator som planeras för buss behöver ha en dubbelriktad körbana på 7 meter. Kontoret lyfter vidare att det är av största vikt att lågfartsområdet på torget vid Telefonparksstråket och torget utformas på ett mycket omsorgsfullt sätt så det blir både funktionellt och trafiksäkert. Funktionsmått behöver kunna hållas och minsta körbanebredd är 5,5 meter även på denna typ av gata. Trafikkontoret önskar fortsatt delta i arbetet med utformning av denna gata/plats, samt önskar också delta i diskussioner om lösningar för leveranser och avfallshantering. Det ska vara möjligt att tillgodose behovet av tillgänglig angöring i anslutning till alla entréer, både bostadsentréer och butikslokaler. Trafikkontoret önskar delta i diskussioner om lösningar för leveranser och avfallshantering.

Trafikförvaltningen framför att för Telefonvägens föreslagna sektion om 6,5 meter innebär ett avsteg från Ribuss. Vägbredden behöver vara 7 meter och även frizon för angöringsfickorna behöver säkerställas.

Lantmäteriet ifrågasätter hur angöring ska lösas till kvarter 1 och 7, då det ligger utfartsförbud längs hela fastighetsgränsen vid dessa kvarter längs hela Mikrofonvägen.

BRF Kobran påpekar att det redan idag är stort trafikkaos under morgon och eftermiddag pga. hämtning och lämning av barn på skola och förskola på andra sidan gatan. Om Flygelgatan blir en lokalgata med genomfart från det nybyggda området, ser man risk för olyckor och stora trafikstörningar. Kommer även busstrafik att bli aktuellt på Flygelgatan ut mot Tellusborgsgatan? Även nuvarande sophanteringsanläggning för *BRF Kobran* behöver ersättas om Flygelgatan ska göras om till lokalgata.

BRF Insteget och BRF Ängsgräset påpekar att förslaget kommer att innebära en kraftig ökning av både bilister och gångtrafikanter i området vilket beaktats i alltför liten omfattning i utredningarna.

Några *privatpersoner* är oroliga för att nya smitvägar kan uppstå, bland annat då Flygelgatan blir lokalgata, med trafiksäkerhetsproblem och brist på parkering som följd.

Några *privatpersoner* påpekar att ombyggnad av Mikrofonvägen med trädplanteringar och ledningsomläggning kommer att innebära stora kostnader.

Gång- och cykeltrafik

Trafikkontoret framför att den del av strukturen som är planlagd som GÅNG bedöms som väldigt smal.

Trafikkontoret ser positivt på att kopplingarna för gående förbättras, får högre standard och kan bli genare genom området, vilket gående kan uppleva som mer säkert och attraktivt. De ser också positivt på att kopplingarna för cyklister förbättras och att ny infrastruktur möjliggörs där det idag saknas.

BRF Silvergranen påpekar att den befintliga gång- och cykelbanan skapar tillgänglighet till portar då fordon kan framföras till portar och soprum. Denna möjlighet får inte försämrats. Det är också viktigt att gång- och cykelbanan fortsatt är avstängd för genomfartstrafik och att hinder för höga hastigheter bevaras eller ersätts.

Privatpersoner framför önskemål om att gator ska utformas för att främja gång-, cykel- och kollektivtrafik. God trafiksäkerhet efterfrågas och någon påpekar att barn enligt förslaget behöver ta sig över hårt trafikerade gator för att ta sig till parker och förskola. En boende önskar att det tydliggörs var olika trafikslag ska röra sig.

Kollektivtrafik

Region Stockholms trafikförvaltning (Trafikförvaltningen) motsätter sig förslaget. De framför att tunnelbanestation och omgivande resenärsmiljö inklusive bussterminalfunktionen behöver utredas och överenskommas med regionen innan nästa skede. De efterfrågar mer redovisning av ersättningstrafik och kommersiell trafik samt framför behov för stationen.

Placering av hållplatslägen och reglerhållplatser i närhet till korsningar och övergångsställen och väderskydd i sektion behöver ses över. *Trafikförvaltningen* vill även att information om lutningar förs in i förslaget, max 7% är acceptabelt och 5% är önskvärt.

Trafikförvaltningen framför att trafikutredningen från det tidiga samrådet hänvisar till trafikanalyser som gjordes i samband med att den togs fram. Då planområdet har förändrats sedan trafikanalyserna gjordes bör trafikanalyserna uppdateras.

Underlag för utformning av bytespunkten och stationsentrén saknas. Det föreslagna torget väster om stationsbyggnaden är en yta som behövs som del av resenärsmiljön. Det föreslagna området för stationsbyggnaden är smalare än befintlig station och ligger förskjutet i förhållande till de befintliga spåren och den befintliga plattformen. Stockholm stad i samråd med Regionen behöver ta fram en dispositionsskiss som visar den framtida stationens rumsfunktioner som utrymmesmässigt kan inrymma Regionens kravställning för resenärsmiljöer samt en skiss som visar resenärsströmmarna vid de två maxtimmarna.

Stadsdelsnämnden framför synpunkter på beskrivningen av Telefonplan som en knutpunkt i kollektivtrafiken.

Stadsdelsnämnden är positiv till ytterligare uppgång från perrongen ska utredas. Stadsdelsnämnden anser att utformningen av stationsbyggnaden är mycket viktig. En eventuell ytterligare uppgång som är obemannad är inte bra. Stadsdelsförvaltningen medverkar gärna i arbetet med utformningen (utifrån erfarenhet av platssamverkan och trygghetsarbete i bland annat Älvsjö och Liljeholmen, och den samverkan som finns med lokalsamhället vid Telefonplan).

BRF Torghusen anser att förslaget för busstrafiken är ofullständigt och riskerar försämra möjligheten till tvärförbindelser. Då väldigt mycket osäkerhet dessutom kvarstår kring överdäckningen av tunnelbanan hoppas föreningen att staden återkommer med en fungerande plan kring detta innan övriga delar sjösätts.

BRF Ängsgräset påpekar att det redan idag är trångt på tunnelbanan. Telefonplan har redan maximal turtäthet och den nya stationen med två entréer möjliggör för fler resenärer att samtidigt nå perrongen, men de kommer inte därifrån i tillräckligt snabb takt. Detta skulle i sig utgöra en risk för trängsel.

BRF Insteget påpekar att fördröjningar till följd av projektets storlek kan få konsekvenser i termer av bristande tillgång till kollektivtrafik under många år.

Ett stort antal *privatpersoner* är oroliga för om kollektivtrafikens kapacitet kommer att räcka till för utbyggnaden. Det påpekas att det redan idag är trångt på tunnelbanan i rusningstid. Några framför också kritik mot den tänkta utformningen av bussterminalen och anser att den ger sämre bytesmöjligheter och utgör en barriär för gående. Någon föreslår en underjordisk bussterminal. En privatperson saknar beskrivning av lösning för bussar och tunnelbana samt undrar hur tunnelbanetrafiken påverkas av överdäckningen.

Några privatpersoner påpekar att det är viktigt att skapa två uppgångar i den nya tunnelbanestationen. Nya tvärförbindelser mot Älvsjö och Örnberg efterfrågas och en privatperson föreslår att en framtida spårväg ska möjliggöras på Mikrofonvägen (mot Älvsjö) och LM Ericssons väg.

Tillgänglighet

Trafikförvaltningen saknar redovisning angående tillgänglighet och hur miljön blir för personer som har syn/hörsel/rörelsenedsättning med t.ex. markbeläggning, höjdskillnader. De framför att de förbättrade kopplingarna från Telefonplan till det regionala cykelstråket bidrar till ökad regional tillgänglighet med cykel. Planförslaget bör beakta tillgängligheten till och från stationen för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning.

Parkering

Stockholm Parkering påpekar att bolaget har tomträtt för Silvergranen 13 och att en förutsättning för att denna del av planen ska kunna genomföras är att en överenskommelse med Stockholm Parkering träffas avseende ersättningsplatser, vilket inte framkommer i planbeskrivningen. Bolaget kan därmed inte ta ställning till planens lämplighet. De anser vidare att det skulle vara önskvärt att närmare utreda möjligheten för en ny infartsparkering i närområdet, då planförslaget innebär att infartsparkeringen på Telefonvägen försvinner. Dessa 69 platser har en hög beläggning

och bidrar till att trafiken avlastas och underlättar för de som ska åka med kollektivtrafiken. En privatperson undrar var man ska infartsparkera istället.

BRF Kobran påpekar att föreslagna ersättningsparkeringsplatser inte ligger i anslutning till deras fastighet och undrar vad kostnaden blir för BRF Kobran? Är de nya platserna utan avgift? Idag har föreningen en hyresintäkt som behöver kompenseras.

BRF Ängsgräset efterfrågar parkeringstal för området, att antalet mark- och gatuparkeringar hålls konstant för boende och besökare samt pendlare och de som arbetar i området.

BRF Silvergranen förlorar enligt planen två markparkeringsplatser. Det är av yttersta vikt att samtliga parkeringsplatser ersätts med nya närliggande parkeringsplatser utan att kostnaden för parkering ökar, anser föreningen.

BRF Insteget påpekar att parkeringsbrist råder redan som det är i området, och föreningen kommer att bli av med 40-talet parkeringar.

Många *privatpersoner* är oroliga för att utbyggnaden kommer att medföra en ohållbar trafik- och parkeringssituation. De påpekar att det redan idag är svårt att hitta parkering, att många använder villagatorna som infartsparkering, samt att man parkerar olagligt på de smala villagatorna vid evenemang på idrottsplatsen bland annat.

Det påpekas att de befintliga parkeringsplatser som försvinner behöver ersättas nära respektive kvarter som blir av med sina platser.

Någon menar att bilpooler eller andra publika mobilitetslösningar borde finnas med som krav i planen och det framförs även synpunkter om att parkeringstalet borde sänkas, samt förslag om att fler p-platser kan tillskapas under rondellen vid Essingeleden.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Biltrafik och sektionsmått:

Planförslaget kommer att studeras vidare för att lösa bra bussangöring intill tunnelbanestationen. Angående körbanebredden behövs enligt nuvarande studier avsteg från Ribuss på en mindre sträcka utmed Telefonvägen för att möjliggöra ny bebyggelse i söder (planläggs i en separat detaljplan) och för att möjliggöra gång- och cykelbana på den norra sidan. Sektionsmått kommer att ses över under systemhandlingsskedet som nu påbörjas och vidare

avstämning med Trafikkontoret kommer att ske kring gatusektioner och övriga allmänna platser liksom leveranser och avfallshantering. Fortsatt dialog kommer även att ske med Trafikförvaltningen i dessa frågor.

Kvarter 1 angörs från Telefonvägen och kvarter 7 angörs från Mikrofonvägen (angöringsficka). Ingen busstrafik planeras på Flygelgatan. Sophanteringsanläggning för BRF planeras att ersättas (bottentömda behållare) och behöver placeras inom kvartersmark. Detta bekostas och anordnas av exploateringskontoret.

I samrådsförslaget bedömdes det som viktigt att binda ihop de olika delarna av Telefonplan. I revidering av planförslaget ses kopplingar av Flygelgatan över. Flygelgatan är en lokalgata i området och smittrafik bedöms inte uppstå i någon högre grad. Ingen busstrafik planeras på Flygelgatan. Trafiksäkerhetshöjande åtgärder ska utredas inom planområdet.

Staden arbetar utifrån framkomlighetsstrategin att minska biltrafik och verka för mobilitetsåtgärder. Gångsystemet utvecklas genom förslaget och det sker en breddning på gångbanor. Att bygga i detta läge genererar lite biltrafik då planområdet ligger i direkt anslutning till kollektivtrafik och det finns ett stort utbud av service.

Antal parkeringsplatser på Flygelgatan reduceras till följd av att gatan blir allmän. Dessa platser planeras ersättas i garage.

Gång- och cykeltrafik:

Området planlagt för GÅNG på plankartan har en bredd om 3 meter och omfattar gångbanan som förbinder Cembalogatan med kvartersparken Tvålfvingan. Klaviaturgatan söder om detta är kvartersgata, som inte har bedömts som möjlig att göra till allmän plats, därav säkras stråket mellan Cembalogatan och parken med en allmän gångbana. Driftsmåttet om 2,5 meter innehålls därmed. Frågan är däremot inte längre aktuell då strukturen planeras förändras.

Förändringen med att införa allmän plats GATA söder om Silvergranen innebär att samma tillgänglighet till portar och soprum fortfarande ges. Den smala sektionen kommer fortsatt att kvarstå och enkelriktning planeras, då det inte finns plats för vändmöjlighet. Hastighetsdämpande åtgärder kommer att utredas.

I stadsmiljö behöver barn och ungdomar passera trafikerade gator. Förslaget utformas för att trafiksäkerheten ska bli så god som

möjligt. Staden jobbar för att förbättra trafiksäkerheten genom arbete med framkomlighetsstrategin och hastighetsdämpande åtgärder. Förslaget bedöms innebära en förbättring då området binds ihop genom överdäckningen och det ges därmed fler möjligheter att röra sig i området. Förslaget innebär också att standarden på cykelvägnätet förbättras också avsevärt både på Telefonvägen och Mikrofonvägen.

Förtydligande av olika trafikslag finns i trafikutredningen.

Kollektivtrafik

Sedan samrådet har Trafikförvaltningen påbörjat en åtgärdsvalsstudie. Staden har också fördjupat utredningar avseende överdäckningens påverkan på plattformen, spår och växlar, signalsystem samt säkerhet och utrymning. Inför granskningen av detaljplanen kommer systemhandling för överdäckningen och de allmänna platser som ansluter mot stationen att tas fram. Trafikutredningen kommer även att uppdateras, vilken kommer att ligga till grund för vidare projektering av allmänna gator. Dispositionsskiss för stationen och bytespunkten kommer att tas fram under fortsatt arbete till granskningen.

I samrådsförslaget fanns det inte utrymme för två uppgångar, likt dagens situation. Detta beror i huvudsak på att perrongen smalnas av från väst till öst. Kontoret ser positivt på en lösning med två uppgångar och det är något som ska utredas till granskning. Det är oerhört svårt att få till båda utrymningsväg samt två uppgångar då plattformsutrymmet är begränsat och det inte är ekonomiskt försvarbart att breda spårområdessektion. Kontoret har en kontinuerlig dialog med Region Stockholm i frågan. Behovet av uppgångar och entréer utreds i huvudsak vidare i Trafikförvaltningens åtgärdsvalsstudie för tunnelbanan. Vidare dialog med stadsdelsförvaltningen kommer att hållas kring utformningen. En underjordisk bussterminal vore både för dyr och för ytkrävande. Den skulle även omöjliggöra bilparkeringsgarage under tillkommande kvarter. Det finns också en stor risk att det kan bli en otrygg miljö med svår orienterbarhet.

Planbeskrivningen kommer att utvecklas avseende tillgänglighetsfrågor till granskning. Inom planområdet finns inga lutningar på gator som överskrider 5%. Placering av hållplatser utreds vidare inom systemhandlingsskedet.

Staden bedömer inte att det är nödvändigt med en uppdaterad trafikanalys, då förändringen av planområdet är av en mindre

omfattning. Det bedöms inte möjligt att införa extra körfält av utrymmesskäl.

Angående kapaciteten på tunnelbanan är detta en fråga för Trafikförvaltningen. Staden ansvarar inte för utbyggnad av kollektivtrafik. Hänvisning sker till Region Stockholm. Det finns inga planer i dagsläget på spårväg. Om en spårväg skulle gå i ett eget körfält skulle detta vara mycket utrymmeskrävande.

Tillgänglighet:

En fördjupning av frågor relaterade till tillgänglighetsaspekter kommer att göras i fortsatt projektering.

Utgångspunkten är att tillämpa stadens standardlösningar. Inga större nivåskillnader finns inom planområdet, förutom mellan Mikrofonvägen och Prylvägen.

Parkering

Infartsparkering kan inte ges prioritet i detta centrala läge i staden, så dessa platser utgår.

Staden kommer inom projektet att ersätta de lovliga parkeringsplatserna som försvinner med anledning av exploateringen. Exakt var platserna ska hamna kommer att studeras till granskning. De två markparkeringsplatserna för BRF Silvergranen saknar stöd i befintliga detaljplan och är alltså olovliga. Olovliga platser kommer inte att ersättas.

Parkering för de nya bostäderna inryms i garage under de nya husen. Staden arbetar utifrån framkomlighetsstrategin, som innebär att satsningar på kapacitetsstarka trafikslag görs i syfte att minimera biltrafik som genererar parkering. Parkeringstal finns redovisat i planbeskrivningen. Fördjupade studier avseende mobilitetsfrågor görs inför granskningen, vilket kan innebära en ytterligare reduktion av p-talet. Byggaktörerna har möjlighet att reducera parkeringstalet genom mobilitetsåtgärder, där bilpool är en av dessa åtgärder.

Planbeskrivningen kompletteras med informationen att Stockholms Parkering har tomträtt för Silvergranen 13. I planbeskrivningen anges i samrådsversionen att ersättningsplatser ska inrymmas i kvarter 2.

Att ha parkering under rondellen vid Essingeleden bedöms inte som lämpligt då det skulle generera fler in- och utfarter som minskar framkomligheten i den redan hårt belastade cirkulationsplatsen.

Parkeringsavgifter är inget som stadsbyggnadskontoret kan eller ska reglera enligt Plan- och bygglagen.

Teknisk försörjning

Vattenförsörjning, spillvatten

Stockholm vatten och avfall anger att den planerade exploateringen inte får anslutas till befintligt avloppsnät förrän Mässtunneln är driftsatt. Nuvarande tidplan för driftsättning av Mässtunneln är år 2028. De beskriver flera konfliktpunkter för befintligt nät som behöver utredas.

Dagvatten och skyfallshantering

Länsstyrelsen: För att undvika stående vatten mot befintliga byggnader i det centrala parkområdet behöver 458 m³ vatten ledas bort eller fördröjas. Den planerade översvämningssytan är markerad med ”skydd 1” på plankartan. Dagvattenutredningen visar att det kommer vara svårt att kunna omhänderta den beräknade volymen i parken och föreslår två lösningar. Kommunen behöver ta ställning och redovisa en planerad lösning för att fördröja eller leda bort vattnet så att bebyggelse inte tar skada. Kommunen behöver också visa att planerade åtgärder har nödvändig kapacitet för att kunna omhänderta ett klimatanpassat 100-årsregn samt visa att åtgärdsförslagen går att genomföra med hänsyn till markens beskaffenhet eller ledningsnätets kapacitet.

För att säkerställa dagvattenhanteringens funktion och volym behöver föreslagna anläggningar inom kvartersmark och allmän platsmark så långt möjligt regleras i plankartan med avsatt yta eller med planbestämmelser, anser Länsstyrelsen.

Länsstyrelsens har också lämnat synpunkter som berör dagvattenhantering. Dessa beskrivs under rubriken Miljökvalitetsnormer för vatten.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att det behöver förtydligas i planbeskrivningen hur lågpunkten i den centrala parken vid kvarter 3 ska utformas. Höjdsättningen i hela planområdet behöver ses över ur skyfallssynpunkt och säkerställas i plankartan.

Stockholm vatten och avfall önskar uppdatering av dagvattenutredningen avseende bland annat marknivåer, mer information om dagvattenhantering och föroreningsberäkningar, grundvattennivåer och anslutningspunkter. En fördjupad skyfallsutredning rekommenderas där ett av lösningsförslagen bör vara möjligheten att anlägga ytliga skyfallslösningar. Yta ska

reserveras i plankartan för att klara ett 100-årsregn.
Dagvattenutredning behöver också redovisas för kvarter 1.
Dagvattenutredningen behöver också kompletteras med ett resonemang gällande möjligheten att tillämpa åtgärdsnivån i områden där det sker påbyggnad eller ytliga ombyggnader.

El/Tele

Ellevio rekommenderar i första hand fristående nätstationer som etableras i E-område som är minst 10x10 m. Vid inhysning rekommenderar *Ellevio* inhysning i markplan med direkt åtkomst till allmän mark för det stora ledningsstråk som angör nätstationen. *Ellevio* önskar fortsatt dialog avseende planens elförsörjning.

Energiförsörjning

Gasnät Stockholm har ledningar som berörs och önskar bli kontaktade för samordning.

Stockholm Exergi har befintliga fjärrvärmeledningar inom planområdet och önskar bli kontaktade angående tecknande av genomförandavtal.

Avfallshantering

Stockholm Vatten och Avfall rekommenderar att en fullständig avfallsutredning tas fram inför granskningsskedet med syfte att utreda avfallshanteringen i alla kvarter för att på så sätt ta ett helhetsgrepp gällande avfallsfrågorna. Alla kvarter behöver fördes med fastighetsnära insamling av förpackningar och tidningar för att inte behöva bygga om i ett senare skede.

I planbeskrivningen framgår att Prylvägen planeras användas som tillfartsväg för avfallshämtning från kvarter 6. Förutsättningarna för hämtning längs med Prylvägen är inte optimala, även då breddning sker kommer sopbil behöva backa vid vändning. *Stockholm Vatten och avfall* rekommenderar därför att alternativa hämtställen utreds, förslagsvis genom angöring via Mikrofonvägen, samt att en samordnad avfallslösning mellan kvarter 6A och 6B utreds.

Räddningstjänst

Storstockholms brandförsvär (SSBF) vill att räddningstjänstens möjlighet till framkomlighet i området samt tillgång till brandvatten tydliggörs. Brandvatten behöver beaktas i den fortsatta projekteringen. Detta gäller både bebyggelse och tunnelbanans tillkommande entréer/stationshus. Eventuell påverkan för räddningsinsats för stegutrustning på befintliga byggnader behöver även utredas. De påpekar att behov av markanläggningar under jord kan behöva utrymningsvägar, angreppsvägar och behov av

brandgasventilation. Dessa behov behöver utredas och det behöver möjliggöras för dem i detaljplan. SSBF önskar mer beskrivning om genomförande ny branddamm och bestämmelse avseende branddamm inte tas bort innan ny tillkommit.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Vattenförsörjning, spillvatten

Staden är medveten om förutsättningar kring Mässtunneln. Tidplanen och synkronisering med utbyggnad av Mässtunneln kommer att utredas närmare under systemhandlingen.

Dagvatten och skyfall:

Vidare utredning av hantering av skyfall kommer att genomföras genom att utreda framtida skyfallssituation i Scalgo. Lösningförslag arbetas sedan fram tillsammans med landskapsarkitekter och gatuprojektörer. Till exempel kommer en mer detaljerad höjdsättning att tas fram vilket innebär att en mer detaljerad avvattningsplan kan utarbetas. Även anslutningspunkter kommer att utredas/läggas fast och fördjupade grundvattenmätningar göras. Höjdsättningen i planområdet kommer vidare att säkerställas i plankartan. Om ytliga skyfallslösningar är nödvändiga så avses de i så fall att säkerställas i detaljplanen till granskningsskedet. Grundvatten samt anslutningspunkter hanteras under kommande systemhandlingsprojektering. Dagvattenutredningen kommer att kompletteras till granskningen så att den innefattar samtliga kvarter i detaljplanen.

Dagvattenutredningen kompletteras avseende ny formulering från SVOA avseende åtgärdsnivå vid påbyggnad eller ytliga ombyggnader.

Utredning av dagvattenlösning för samrådsförslagets kvarter 1 tas fram inför granskningen av den byggaktör som kommer att stå för utbyggnationen av detta kvarter.

El, tele:

Fortsatt kontakt hålls med Ellevio avseende planering av nya elnätstationer.

Energiförsörjning:

Samordning med Gasnät Stockholm avseende berörda ledningar sker genom ledningssamordning i systemhandlingsskedet.

Exploateringskontoret kommer att kontakta Stockholm Exergi angående avtalsfrågor.

Avfallshantering:

En avfallsutredning har tagits fram för samtliga kvarter i planen till samrådet, men den fanns inte med på stadens hemsida under samrådet, då viktigaste innehållet sammanfattades i planbeskrivningen. Avfallsutredningen planeras dock att uppdateras till granskning. Byggaktörer informeras om att alla kvarter ska inrymma fastighetsnära insamling av förpackningar och tidningar.

Avfallshantering via Prylvägen 6 kommer endast att ske från det nya parhuset som tillkommer då två villor rivs. Hämtning av avfall från resterande del av kvarter 6 (6a) kommer att ske från Mikrofonvägen. Det bedöms inte som lämpligt att ordna en samordnad lösning av avfall mellan 6a och parhuset i 6b. Vändplanen vid Prylvägen bedöms inte möjlig att öka mer med hänsyn till kulturhistoriska värden, den har dock utökats i omfattning jämfört med samrådet.

Räddningstjänst:

Sedan samrådet har behov av utrymningsvägar utretts och fördjupade studier kommer nu under systemhandlingen att göras av detta samt angreppsvägar, behov av brandgasventilation samt tillgång till brandvatten. I de fall dessa lösningar behöver planstöd, kommer detta att ges.

Eventuell påverkan för räddningsinsats för stegutrustning på befintliga byggnader ska också utredas vidare av byggaktörerna under systemhandlingsskedet för allmän plats.

Planen kompletteras med mer beskrivning om genomförande av ny branddamm. Det ska utredas hur det kan säkerställas att befintlig branddamm inte tas bort innan ny tillkommit.

Hälsa och säkerhet**Buller och vibrationer**

Länsstyrelsen anser att tekniska lösningar ska undvikas vid framtagandet av nya detaljplaner. Först efter att bebyggelsens placering och utformning bearbetats och motiverats kan eventuella tekniska lösningar vara godtagbara för några enstaka lägenheter. Med anledning av att det är 20 % av alla bostäder i kvarter 4 som behöver tekniska lösningar samt stora delar av höghusens högre våningar anser Länsstyrelsen att kommunen i denna del inte visat att bostadsbebyggelsen kan göras lämplig med hänsyn till buller. Kommunen behöver bearbeta utformningen och placering av

bebyggelsen för att säkerställa att bostäderna blir lämpade för sitt ändamål med hänsyn till människors hälsa avseende buller. En genomtänkt utformning, såsom slutna kvarter och genomarbetade planlösningar, innebär ofta att kommunen helt kan undvika tekniska åtgärder. Trafikbullerförordningens riktvärden ska klaras utomhus vid fasad utanför eventuella inglasningar och balkonglösningar. De planlösningar och begränsningar som är nödvändiga behöver framgå av planbeskrivningen samt regleras med bestämmelser på plankartan. Där Trafikbullerförordningens riktvärde överskrids och bullerdämpande kompensationsåtgärder genom tekniska lösningar kommer behöva användas systematiskt och upprepat, ska inte bostäder möjliggöras.

Med hänsyn till det korta avståndet mellan planerad bebyggelse och idrottsplatsen, avsaknaden av skärmande åtgärder och att idrottsplatsen utnyttjas alla dagar från tidigt till sent gör Länsstyrelsen en samlad bedömning att platsen inom kvarter 7 inte är lämplig för bostäder.

Länsstyrelsen påpekar att det är viktigt att säkerställa att risken för stomljud är utredd i detaljplaneskedet. Av planbeskrivningen framgår att stomljudsdämpande åtgärder krävs för kvarteren nära tunnelbanan; kvarter 2, 3 och 4. Åtgärder kan även komma att krävas för kvarter 1 beroende på vilken typ av lokaler som planeras i byggnaden. I planhandlingarna behöver kommunen visa att planförslaget är lämpligt med hänsyn till stomljud och reglera tekniskt utförande med utförandebestämmelser i plankartan.

Trafikverket anser att bullerutredningen ska förtydligas avseende kompensationsåtgärder och hur de ska genomföras.

Trafikförvaltningen framför att buller från accelererande bussar bör lyftas i planbeskrivningen samt att information om pratorer behöver läggas in i planbeskrivningen då de kan vara störande. Plankartan saknar vidare en skyddsbestämmelse om stomljud, trots höga nivåer. Skyddsbestämmelsen bör även omfatta hotellrum som kan vara aktuella i centrumområden samt område för förskola.

Idrottsförvaltningen och Fastighetskontoret anser att det inte är lämpligt att planera för bostäder så nära Västberga idrottsplats, då bostäderna riskerar att bli störda av ljud och ljus från planen, vilket riskerar att hämma idrottsanläggningens användning på sikt. Ett avstånd om minst 25 m rekommenderas, jmf med förslaget som ligger ca 10 m från idrottsplatsen. Västberga IP är en av stadens mest välanvända idrottsplatser där verksamhet bedrivs under störningskänsliga perioder som kvällar och helger. Om

stadsbyggnadsnämnden ändå ämnar gå vidare med förslaget behöver utredningar fördjupas och plankarta kompletteras med bestämmelser om att byggnader ska uppfylla vissa krav.

Fastighetskontoret ifrågasätter om det är lämpligt att inrymma studentbostäder inom kvarter 7 med hänvisning till att byggnaden inte går att bulleranpassa med en ljuddämpad sida (så att ordinarie bostäder möjliggörs). Studenter spenderar troligen mycket tid hemma med studier. Kontoret anser att ljudmätningar ska göras på plats så att en autentisk situation ligger till grund för vilka krav som ska ställas i detaljplanen. Fastighetskontoret och idrottsförvaltningen anser att lämpliga skärmningsåtgärder, anpassning av bebyggelse och dimensionering av fönster måste studeras redan under detaljplaneskedet så att krav på åtgärder förs in i plankartan genom lämpliga egenskapsbestämmelser.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden: För kvarter 4 bör alternativa sätt att utforma byggnaderna utredas, så att ljuddämpad sida kan tillskapas för en större andel av bostäderna. Kvarter 7 är olämpligt för bostäder ur bullersynpunkt. Planbestämmelser som säkerställer tillgång till bullerdämpad sida bör införas i plankartan. Ljudreflexer för befintlig bebyggelse bör utredas. Buller från verksamheter och installationer på tak behöver utredas. En planbestämmelse om stomljud bör skrivas in i plankartan.

Ljus och skydd vid idrottsplats

Idrottsförvaltningen och fastighetskontoret: Eventuella åtgärder på IP för att hantering av ljusbuller bör bekostas av exploateringsprojektet, och samordnas med idrottsförvaltningen och fastighetskontoret. De anser även att kortsidans stängsel mot Mikrofonvägen eventuellt behöver höjas så att inte fönsterrutor på den nya byggnaden riskerar att krossas. Ett högt stängsel kan vara svårt att få stabilt med tanke på högre vindlaster och om staketet behöver höjas anser kontoret att projektet ska bekosta detta.

De ser vidare en problematik att läktaren väster om IP hamnar inom planlagd allmän plats, då ett lägre stängsel kan behöva finnas mellan läktare och idrottsplanen, vilket kan upplevas onödigt avskärmande för åskådarna. Idrottsförvaltningen och Fastighetskontoret vill hållas uppdaterade och inkluderade i den fortsatta processen.

Risk

Länsstyrelsen instämmer med SSBF om att kommunen behöver utreda frågorna om överdäckning och utrymning kopplade till nuvarande planförslag eftersom de kan ha betydelse för markens

lämplighet. Utöver riskfrågor som rör överdäckningens konstruktion behöver kommunen även visa hur överdäckningen påverkar utrymning av tunnelbaneanläggningen och räddningstjänstens möjlighet till insats i hela planområdet. Om mark behöver tas i anspråk för att möjliggöra utrymning och insats ska det säkerställas på plankartan.

Storstockholms brandförsvaret (SSBF) anser att det behövs en reviderad riskutredning som beaktar samtliga olycksfallsscenarioer samt undrar över acceptanskriterier som har använts. De bedömer att risker kopplade till överdäckningskonstruktionen kräver en mer detaljerad analys än den som görs i Briab:s övergripande riskutredning från det tidiga samrådet. Förtydligande önskas också i planen av suicidrisken samt att åtgärder möjliggörs för att minimera denna.

Luffartsverket yttrande är sekretessbelagt och deras synpunkter är hanterade.

Swedavia har inget att erinra. Högsta bygghöjd beräknas inte att få någon påverkan på dagens in- och utflygningsprocedurer för Bromma Stockholm Airport.

En *privatperson* framför oro kring brandsäkerhet i de höga husen.

Ras och skred

Länsstyrelsen påpekar att i planskedet behöver kommunen klarlägga de geotekniska säkerhetsfrågorna. Genom att utreda de lokala förhållandena på platsen, behöver kommunen visa att markanvändningen är lämplig utifrån risken för ras och skred samt bergets stabilitet. Eventuella åtgärder ska tydligt framgå av planhandlingarna och i den mån det är möjligt regleras på plankartan. Kommunen behöver också bedöma de geotekniska säkerhetsfrågorna utifrån ett framtida förändrat klimat. På nuvarande underlag kan Länsstyrelsen inte utesluta att planens genomförande leder till risk för människors hälsa och säkerhet med hänsyn till markens stabilitet.

Föroreningar i mark, grundvatten samt miljö kvalitetsnormer för vatten

Länsstyrelsen påpekar att planområdet är påverkat av flera ämnen både i jord och i grundvatten. Kommunen behöver avgränsa föroreningarna genom kompletterande undersökningar och göra riskbedömningar gällande de flyktiga ämnen som påträffats i grundvattnet. Kommunen behöver i planbeskrivningen redovisa egna bedömningar, ställningstaganden och förslag på eventuella

åtgärder, som visar att planerad markanvändning inte utgör någon risk för människors hälsa. En tydlig redogörelse för den faktiska föroreningssituationen med förslag på åtgärd är en förutsättning för tillämpning av planbestämmelsen och därmed planens lämplighet. På nuvarande underlag kan Länsstyrelsen inte bedöma platsens lämplighet för planerad användning eller utesluta påverkan på människors hälsa.

Avseende MKN vatten skriver Länsstyrelsen att utspädningen i grundvatten och ytvattenförekomster beror av avståndet från det förorenade området samt graden av förorening. För användningen bostäder behöver marken saneras till känslig användning, KM. För användningen industri och kontor kan marken saneras till mindre känslig markanvändning, MKM. Vattenförekomster närmare än 200 meter påverkas av de föroreningar som lämnas kvar i marken när marken saneras till över KM.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att det behöver säkerställas att de klorerade lösningsmedel som påträffats i den östra delen av planområdet inte innebär risker för människors hälsa. En planbestämmelse bör införas som reglerar att markföroreningar ska vara åtgärdade så att marken blir lämplig för avsett ändamål innan startbesked ges.

Länsstyrelsen påpekar att dagvattenutredningen saknar redovisning av kvicksilver, antracen, fluoranten, PBDE, PFOS, PCB och TBT. Dessa ämnen är klassificerade i sämsta statusklassen i en eller flera av recipienterna - Årstaviken, Himmerfjärden och Strömmen. Det innebär att koncentrationerna av dessa ämnen inte får öka. Kommunen behöver redogöra för sannolik belastning på recipienterna även av dessa ämnen. Vid bedömning av om de utsläppta föroreningsmängderna är tillåtna behöver kommunen använda gränsvärdena i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2019:25. Kommunen behöver visa att halterna i utsläppspunkten inte överskrider maximalt tillåten koncentration (MAC-gränsvärdet) och att halterna i recipienten efter utspädning inte överskrider tillåtet årsmedelvärde (AA-gränsvärdet).

Länsstyrelsen påpekar vidare att den miljötekniska markundersökningen redovisar halter av trikloreten och tetrakloreten i grundvattnet som är högre än SGU:s gränsvärden för grundvattenförekomster. Det finns en risk att dessa ämnen tränger in i dagvattenanläggningar, spill- eller dagvattenledningar och förs vidare till mottagande reningsverk. Undersökningen visar även på halter i mark högre än KM för bly, kvicksilver, PAH-L och PCB, samt högre än MKM för PAH-H och PAH-M (där antracen och

fluoranten ingår). Kommunen behöver säkerställa att marken saneras, för att minimera risken för förorening av grund-, dag- eller ledningsvatten.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Buller och vibrationer

En vibrations- och stomljudsutredning har tagits fram.

Planbeskrivningen kompletteras avseende lämplighet med hänsyn till stomljud och på plankartan införs reglering avseende stomljud som även ska innefatta hotellrum, vilket ingår i markanvändning C, centrum.

De mest bullerutsatta byggnadskropparna föreslås utgå. Frågan blir då inaktuell. I fall att kompensationsåtgärder behöver komma till stånd i reviderad struktur till följd av omgivningsbuller från E4/E20 kommer detta att redovisas till granskning.

Ljus och skydd vid idrottsplats

Kontorets föreslagna ändringar i strukturen, med både slutna kvarter samt färre och lägre högdelar bedöms bidra till väsentligt förbättrade bullerförhållanden. Samrådsförslaget hade svår bullerproblematik på de högsta våningarna, främst i kvarter 3 och 4. Dessa högdelar föreslås helt utgå. Kvarstående högre byggnadskroppar i kvarter 3A och 3B föreslås vara 22 respektive 11 våningar. Den nya strukturen kommer att granskas i en reviderad bullerutredning till granskningsskedet. Planbestämmelser införs på plankartan för att reglera lösningar för buller och en generell bestämmelse införs om att bostäder ska klara Trafikbullerförordningens riktvärden.

Kontoret ifrågasätter på vilka grunder Länsstyrelsen baserade sin samlade bedömning gällande idrottsbuller då det inte fanns någon utredning i frågan till samråd samt att det saknas nationella riktvärden för buller från idrottsplatser. Fall som prövats i Mark- och Miljööverdomstolen har klargjort att omgivningsbuller, så som begreppet definieras i plan och bygglagen (PBL) omfattar ljud från trafik och industriell verksamhet. Ljud från idrottsplatser, inklusive röster och annat ljud från publik och utövare, faller inte under den juridiska definitionen av omgivningsbuller har nämnd domstol slagit fast. Ljudmätningar efter samrådet har utförts som visar att det är möjligt att klara riktvärden för bostäder för kvarter 7 med hänsyn till närhet till även idrottsplats. Tomträttsavtal ska säkerställa att endast studentbostäder få uppföras på plats. Stadsbyggnadskontoret ska ha fortsatt dialog med lämpliga förvaltningar för att säkerställa godtagbara lösningar till

genomförande. Kontorets bedömning, baserat på faktiska mätningar på plats, är att krav gällande externt och internt buller ger fullgod ljudmiljö runt och inom planerade bostäder avseende omgivningsbuller från Västberga IP. Den särskilda bullerutredningen publiceras i samband med granskning.

Planbeskrivningen utvecklas utifrån Trafikförvaltningens synpunkt att beskriva störningar som kan uppstå från pratorer.

Skyddsbestämmelse avseende stomljud införs på plankartan till granskningen.

Ljudreflexer ska undersökas liksom buller från verksamheter och tak.

Staden ska hålla fortsatt dialog med berörda instanser i frågan om eventuella skyddsåtgärder och kostnadsfördelning intill IP.

Plankartan ses över avseende reglering av gräns för allmän platsmark och avgränsning läktare vid IP. Idrottsförvaltningen och Fastighetskontoret hålls uppdaterade i dessa frågor.

Risk

Inför granskning kommer staden att arbeta vidare med en fördjupad riskutredning. Gatusektioner kommer att ses över med anledning av utrymningsfrågor och på plankartan kommer utrymningsväg från tunnelbanan samt rökassschakt att möjliggöras.

Brandutrymning planeras enligt gällande regelverk.

Ras och skred

Planen kompletteras med beskrivning av risk för ras och skred. Kontoret utgår från gällande lagstiftning.

Föroreningar i mark, grundvatten samt miljökvalitetsnormer för vatten

Planbestämmelse om att föroreningar ska vara avhjälpta innan startbesked får ges finns på plankartan.

I dagvattenutredningarna för kvartersmark redovisades enbart föroreningsberäkningar för StormTacs standardföroreningar, medan det i dagvattenberäkningarna för allmän platsmark även redovisades beräkningar för majoriteten av recipienternas prioriterade ämnen. Samordning kommer att ske mellan de olika konsulterna som har gjort utredningarna så att beräkningar för samma föroreningar redovisas för kvartersmark som för allmän platsmark. I föroreningsberäkningarna för allmän platsmark

redovisas samtliga prioriterade ämnen för respektive recipient, förutom PCB och PFOS. PCB kan läggas till i beräkningarna, men inte PFOS, då det inte finns data för det i StormTac, som används vid beräkningar av föroreningar i dagvatten. Generellt är det stor osäkerhet i data i StormTac för flera av de prioriterade ämnena. Därmed bedöms det inte vara representativt att redovisa beräkningar för dessa. Istället kommer det att utredas vidare vilka källor som orsakar utsläpp av de prioriterade ämnena i dagvatten och hur risken ser ut att dessa sprids från planområdet. Dagvattenutredningen uppdateras med ett avsnitt gällande detta.

Ett tillägg i dagvattenutredningen görs där bedömningen av dagvattnets påverkan på aktuella recipienters MKN kompletteras genom att stämma av mot MAC (maximalt tillåten koncentration)-gränsvärdet och AA (årsmedelvärdet)-gränsvärdet i HVMFS 2019:25.

Dagvattenutredningen kompletteras med risk för spridning av förorenat grundvatten via dagvattenanläggningar och ledningar samt redovisar var det kan bli aktuellt med åtgärder för att förhindra detta (som exempelvis täta dagvattenanläggningar).

Inga byggnader planeras i detaljplanen i anslutning till påträffade flyktiga föroreningar i grundvattenrör. Sedan samrådet har en konceptuell modell tagits fram för att bedöma förutsättningarna för spridning och exponering av de flyktiga föroreningar som har påträffats i jord och grundvatten inom planområdet. Efter utförda kompletterande undersökningar, som syftar till att avgränsa föroreningen, kommer en riskbedömning göras gällande de flyktiga ämnen som påträffats i grundvattnet. Sedan samrådet har även en inventering av befintliga grundvattenrör utförts, kompletterande provtagningar kommer att göras och resultaten kommer att användas för att styra behov av porgasundersökning i anslutning till planerad kvartersmark. Avgränsning av påträffade föroreningar i jord inom planområdet kommer utföras i samband med detaljprojektering. Efterbehandling av förorenad jord kommer att ske ner till relevanta riktvärden i samband med entreprenadarbeten.

Miljö- och klimataspekter

Miljökonsekvenser, konsekvenser för barn

Region Stockholm noterar att det i planbeskrivningen helt saknas ett resonemang kring negativ klimatpåverkan utifrån detaljplanens genomförande.

Trafikkontoret anser att de konsekvenser som finns identifierade under rubriken Barnkonsekvenser i planbeskrivningen ses som allvarliga och måste beaktas i det fortsatta arbetet med planen.

Trafikförvaltningen anser att det är viktigt att åtgärdsbehov och rekommendationer enligt BKA:n prioriteras och förverkligas vid genomförandet.

BRF Ängsgräset vill att staden omarbetar förslaget för att säkerställa att de egna antagna planerna för hållbarhet, klimat, barns uppväxtmiljö och vistelsevärden för invånarna i området uppfylls och tillvaratas. De påpekar även att forskning visar att höga hus är olämpliga utifrån klimat, vistelsemiljöer och befolkningstäthet.

Många *privatpersoner* anser att projektet behöver omformas med mer grönska för att ta större hänsyn till miljöaspekter som ekosystemtjänster, biologisk mångfald och resiliens mot klimatförändringar. Det framförs att analys och inventering saknas av ekologiska spridningskorridorer.

Många *privatpersoner* menar också att planförslagets höga hus är oförenliga med klimatneutralt byggande. Några framför att staden bör ställa högre krav på klimatåtgärder som återbruk, energieffektivitet, laddinfrastruktur och liknande.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

Länsstyrelsen bedömer att detaljplanens genomförande kan antas medföra sådan betydande påverkan på kulturmiljövärden att en miljöbedömning behöver göras. Samråd ska hållas med Länsstyrelsen om miljökonsekvensbeskrivningens avgränsning och omfattning enligt 6 kap. 11-12 § miljöbalken.

Samfundet S:t Erik ifrågasätter bedömningen att det inte behövs någon MKB när planen får så stora konsekvenser för kulturmiljön.

Flera *privatpersoner* ifrågasätter bedömningen om att ingen miljökonsekvensbeskrivning behövs och hänvisar till exploaterings påverkan på kulturmiljön, naturmiljön och människors välbefinnande.

Luftkvalitet

Länsstyrelsen påpekar att höga halter av PM10 och NO2 inom den övre utvärderingströskeln (ÖUT) förekommer på Mikrofonvägen mellan Cembalogatan och Tellusborgsvägen som omfattas av kvarter 7 i planen. Kommunen behöver utreda om planens

genomförande bidrar till sämre luftkvalitet som överskrider gränsvärden och bedöma lämpligheten av bostäder inom den delen av planområdet. En privatperson framför även önskemål om att utredning avseende påverkan luftkvalitet tas fram.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Grönska tillkommer utmed gator och inom parker. En mindre del parkmark/allmän plats tas i anspråk intill Mikrofonvägen och utmed Telefonvägen. Det anses viktigt att stärka Mikrofonvägen som stadsgata med bebyggelse på dess båda sidor.

Inom ramen för planarbetet har tre ekologiska utredningar utförts. Information om mer övergripande ekologiska förutsättningar redovisas primärt i den Ekologiska utredningen Västbergaskogen. Här framgår att det inte finns några så kallade spridningskorridorer inom planområdet men en spridningslänk.

Effektivt markutnyttjande på redan ianspråktagen mark, i centrala lägen med god kollektivtrafikförsörjning samt bra möjligheter att cykla eller gå bedöms som ett av de bästa sätten att utveckla staden hållbart.

Vid byggande på stadens mark förbinder sig alla byggaktörer att minst uppfylla kraven i "Hållbarhetskrav vid byggande på stadens mark i Stockholm". Byggaktörerna måste redovisa efterfrågade uppgifter för verifiering av kravuppfyllnad.

En miljökonsekvensbeskrivning avseende påverkan på riksintressen kommer att tas fram.

Luftkvalitet

En luftkvalitetsutredning ska tas fram för kvarter 7 inför granskning.

Övriga frågor

Fastighetsbildning

Lantmäteriet (LM) framför att en planläggning med P kan möjliggöra avstyckning av en tredimensionell parkeringsfastighet samt att byggrätt direkt mot parkmark kan göra det svårt att fastighetsrättsligt säkra möjligheten till fasadunderhåll. LM framför vidare att markreservat u inte kan kombineras med byggrätt om inte u begränsas i höjdd. Markreservat x och z ska användas för tillhör till gatanläggning, inte för själva gatanläggningen. Bestämmelserna x och z kan inte alls kombineras och om u och z ska kunna kombineras behöver de en begränsning i höjd. Ett x-

område ska normalt binda samman två områden planlagda för allmän plats men så är inte funktionen av x-området här.

LM ifrågasätter den kombinerade användningen som anges för z och framför att det sannolikt inte går att bilda ett servitut genom lantmäteriförrättning med den kombinationen av ändamål. LM anser att område för allmänt ändamål bör planläggas som allmän plats. Underbyggnadsrätten kan säkras med kvartersmark med en tredimensionell avgränsning. Med x och z på nuvarande sätt är det inte säkert att det fastighetsrättsligt går att säkra det allmännas rätt till marken. Vid markreservat finns det vidare ingen inlösenrätt för kommunen, endast en inlösensskyldighet.

Lantmäteriet anser att tunnelbana ska planläggas med användningsbestämmelse T och inte markreservat t, både för befintlig och planerad ny tunnelbana eftersom anläggningens utförande utgör ett fullständigt ianspråktagande. Om t – trots detta - ska användas, behöver förtydligande göras att tunnelbana avses och med höjdangivelser inom vilket område i höjdded som markreservatet gäller.

Lantmäteriet anser vidare att fastighetsrättsliga konsekvenser behöver förtydligas i planbeskrivningen. Förändringskartan med tillhörande tabell behöver över. Angående befintliga rättigheter behöver det beskrivas om dessa ha planstöd eller inte. Befintliga byggnader och anläggningar som ska finnas kvar behöver ges planstöd. LM anser att det är lämpligt att i samma byggnad/anläggning så långt som möjligt möjliggöra och använda sig av samma upplåtelseform (äganderätt, officialservitut, avtalsservitut, nyttjanderätt osv). De blandade, och många gånger oklara eller inte existerande, upplåtelseformerna som finns för befintlig tunnelbana idag är ett problem. En användningsbestämmelse kan användas på de delar som utgör spår, delar som utgör skyddszon kan ses som en kombinerad användning kan de ha kombinerade användningsbestämmelser, alternativt markreservat.

Trafikkontoret framför att de har stora utmaningar med ytor reglerade som x och z på grund av svårigheter med gränsdragningar i ansvarsfördelning kring sådana konstruktioner över tid. Därför ser trafikkontoret att dessa användningar ska undvikas. Om de ändå används ställs krav på dessa konstruktioner och en detaljering i avtalade gränser.

Trafikkontoret anser att torg och platser behöver få officiella namn

för att lättare kunna skilja dem åt, framför allt de platserna med större betydelse för området.

Genomförande

Region Stockholm framför att förutom genomförandeavtal kommer rådighet och ansvar för tillkommande teknik- och anläggningsdelar på grund av de förändrade förutsättningarna på platsen att behöva regleras. Eventuell flytt och förändring av teknikrum eller andra teknikinstallationer inom Telefonplans station, måste planeras i samråd med och godkännas av Region Stockholm. Dagvatten ska ledas bort från spårområdet. Trafikpåverkande arbeten som kräver förändringar i tidtabell måste beakta den långa framförhållningen som erfordras. Beslut om att tillfälligt stänga en station t ex måste fattas 24 månader innan det kan träda i kraft och beslut om enkelspårstrafik måste fattas 12 månader innan. Alla kostnader som uppstår för Region Stockholm på grund av intrånget ska bäras av exploitören.

Stadsdelsnämnden påtalar att det är viktigt under byggtiden att inte skapa otrygga miljöer med mörka och undanskymda platser. Även näringslivets behov behöver beaktas under byggtiden, då det annars kan bli stora negativa konsekvenser för enskilda näringsidkare.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Synpunkter från Lantmäteriet, Trafikkontoret och Region Stockholm avseende fastighetsbildning och genomförande är noterade och studeras vidare i kommande justering av planen. Namnsättning för torg och platser tas fram i fortsatta planprocessen.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Föreslagna förändringar

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet kommer följande frågor att studeras vidare:

- Ny struktur med sänkta byggnadshöjder, studie av trafik- och grönstruktur, gatusektioner
- Kulturmiljö och påverkan på riksintresset
- Trafikbuller och stomljud, eventuella ljudreflexer och buller från verksamheter och tak.
- Sol och dagsljus, vind
- Dagvatten och skyfall
- Luftkvalité och idrottsbuller för kvarter 7
- Risk för ras och skred
- Föroreningar
- Teknisk försörjning

- Stationslösning med bussar, överdäckning och riskfrågor
- Mobilitetsåtgärder och parkering
- Förskolebehov och placering
- Gestaltning
- Genomförandefrågor och fastighetsbildning

Till granskningen uppdateras utredningar som berör frågorna ovan. Även systemhandling för allmän plats och arkitekturprogram som beskriver gestaltning tas fram.

Följande förändringar av förslaget föreslås och studeras vidare:

- Bebyggelsestruktur och byggnadshöjder ses över för att länka ihop stadsmiljön med befintlig bebyggelsemiljö samt förbättra livsmiljöer och samla friytan inom planområdet i en större sammanhängande park som även tar hand om skyfall. Antalet högdelar minskas i antal och sänks i höjd till högst cirka 22 våningar. Andelen tekniska åtgärder för buller ska minska för bostäderna.
- Kvarter 5 studeras vidare utifrån synpunkter avseende riksintresset för kulturmiljö och gestaltning mm. En mindre komplettering av Midsommargården hanteras fortsatt i en separat detaljplan.
- Kvarter 6 studeras vidare i höjd med hänsyn till närhet villabebyggelse och ledningar. Kvarter 6 och 7 föreslås bli en egen detaljplan.

Plankarta:

- Planen justeras efter bearbetad planstruktur och bestämmelser ses över.
- Planbestämmelser införs för att reglera lösningar för buller samt skydd avseende stomljud vid behov.
- Planen kompletteras med möjlighet för utrymningsväg från tunnelbanan samt rök-gasschakt.
- Plangränser vid IP ses över i samarbete med berörda förvaltningar.

Utredningar och planbeskrivning:

- Planbeskrivningen kompletteras med utvecklad beskrivning av placering av högdelar i reviderat förslag, mer information om färgsättning och gestaltning.
- Fågelinventering tas fram.
- Miljökonsekvensbeskrivning för kulturmiljö tas fram.
- Fler vyer tas fram enligt synpunkter för att visa påverkan i stadsmiljön och på riksintresset.

- För kvarter 7 har en bullerutredning för idrottsbuller tagits fram efter samråd där det bedöms möjligt med studentbostäder, dock återstår en lämplighetsbedömning av kvarteret som ska tas fram av Stadsbyggnadskontoret samt avstämning med berörda förvaltningar. Luftkvalité ska även utredas för kvarteret.
- Kompletterad beskrivning avseende lämplighet med hänsyn till stömljud och beskriva störningar som kan uppstå från pratorer.
- Kompletterad beskrivning av risk för ras och skred.
- Komplettera med motivering av byggnation där det växer särskilt skyddsvärda träd.
- Uppdatering av utredningar och beskrivningar för avfall, solförhållanden, dagsljus, vind, dagvatten och skyfall, trafik, park, föroreningar, barnkonsekvensanalys och riskutredning. Solförhållanden förtydligas med slutsatser även för torg och parker.
- Idrottsförvaltningen kontaktas inför fortsatt projektering av idrottsparken för att säkerställa lämpligt innehåll och gestaltning.
- Utredda och säkerställa att befintlig branddamm inte tas bort innan ny tillkommit och komplettera med mer beskrivning om genomförande av ny branddamm.
- Eventuell påverkan för räddningsinsats för stegutrustning på befintliga byggnader ska beskrivas vidare.
- Synpunkter avseende fastighetsbildning och genomförande studeras vidare.

Sammanvägt ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret ser positivt på ett planförslag som tydligt bidrar till översiktsplanens mål om en sammanhängande stad, genom en sammanlänkning mellan stadsdelar, nya och befintliga målpunkter och offentliga rum. En överdäckning eliminerar tunnelbaneschaktets barriäreffekt och öppnar upp för nya stadsrum, stråk och siktlinjer. En tät stadsmiljö ger underlag för stadsliv med ett större utbud av service och utgör ett effektivt utnyttjande av redan ianspråktagen mark.

Stadsbyggnadskontoret bedömer även att centrala Telefonplans läge med mycket god tillgång till kollektivtrafik och närhet till offentlig och kommersiell service, motiverar en tät stadsdel och en hög exploateringsgrad för att tillskapa många bostäder och för att möjliggöra kvalitativa offentliga rum.

Under samrådet har synpunkter inkommit på den höga exploateringsgradens påverkan på boende- och stadsmiljö samt

tillgång till gröna friytor. Vidare har det framkommit att fördjupade studier behövs i flera frågor som bland annat berör påverkan på riksintresset för kulturmiljövård; LM-staden, dagvatten och skyfallshantering, markföroreningar, buller, skuggning, överdäckning, busstrafik och fåglar. En miljökonsekvensbeskrivning för kulturmiljön föreslås tas fram till granskning.

Kontoret har sedan samråd utrett planförslaget och föreslår att förslaget bearbetas för att uppnå en struktur som ger bättre tillgång till attraktiva stadsrum, mer kvalitativa boendemiljöer och mindre påverkan på riksintresset för kulturmiljön. Det innebär i huvudsak:

- Kvarterstrukturen föreslås omarbetas för att uppnå gynnsammare siktlinjer och vistelsevärden samt för att tydligare lyfta fram kulturhistoriskt intressanta byggnader. Plats ska ges för ett sammanhängande, centralt parkrum.
- Högdelarna, sänks och får ny placering och orientering för minskad påverkan på riksintresset och omgivningen i stort.
- Förskola i kvarter 5, inom riksintresset, föreslås utgå. I stället föreslås en mindre komplettering av Midsommargården att prövas i en egen detaljplan.
- Kvarter 6 och 7, längs Mikrofonvägen, föreslås bli en egen detaljplan.

Kontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner redovisningen av plansamrådet och att slutliga planförslag upprättas och ställs ut för granskning